چاپی ئەزموونی

وەزارەتی پەروەردە
بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان

٥ کارامەیی و بەها کۆمەڵایەتییەکان

پۆلی پێنجەمی بنەڕەتی
کتێبی قوتابی

ئامادەکردنی

عبدالله رشيد حسن   جمال عمر عبدالله   د.نبيل فتحى حسين

عـمـر علي شريف   يوسف عثمان حمد   كاوه عـمـر حـمـد

بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان بە سوپاسەوە تێبینی و پێشنیارەکانتان دەربارەی ئەم کتێبە لە ڕێگەی ئیمێڵی: bgprogram@moe.gov.krd وەردەگرێت

وەزارەتی پەروەردە بڕیاریدا بە خوێندنی ئەم پرۆگرامە لە چەند قوتابخانەیەکی بنەڕەتی لە هەرێمی کوردستان بەشێوەی ئەزموونی بەگوێرەی فەرمانی وەزاری ژمارە (١٥٣٤٨) لەڕێکەوتی (٢٠١٩/٩/١٠) لەسەرەتای ساڵی خوێندنی ٢٠١٩ - ٢٠٢٠

گشت مافەکانی ئەم کتێبە بۆ وەزارەتی پەروەردە پارێزراوە

سەرپەرشتیاری زانستی چاپ: د.نبیل فتحی حسین
سەرپەرشتی هونەری چاپ: عثمان پیرداود کواز - ئاری محسن أحمد
دیزاینی بەرگ و ناوەوە: ڕەوەند سعید صابر
ژمارەی سپاردن:
تیراژ:
چاپ: چاپخانەی

چاپی یەکەم | ٢٠١٩ زاینی | ١٤٤٠ کۆچی | ٢٧١٩ کوردی

کوردستان
نیشتیمانی ئاوەدانی

هۆکارەکانی خوێندنی پرۆگرامی کارامەیی و بەها کۆمەڵایەتییەکان لە قۆناغی بنەڕەتی:

لە کاتێکدا کە ئێمەی کوردستانی بە تامەزرۆیەوە باسی گرنگی کارامەیی و بەهاکان لە بونیادنانی داهاتووی گەلەکەمان و کۆمەڵگەیەکی تەندروست و کەسایەتی منداڵان دەکەین، لە سەردەمێکی پر لە ئاڵوگۆڕی خێرا و سەرسوڕهێنەردا دەژین کە ڕەنگە تێپەڕاندنی ئەو سەردەمە بەبێ گەشەپێدانی پەروەردە و فێرکردن و گۆڕانکاریکردن لە پرۆگرامەکانی خوێندندا ئەستەم بێت، بۆیە وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستان بڕیاریدا لە پرۆگرامەکانی خوێندن، بۆ قۆناغی بنەڕەتی بابەتێکی نوێ زیاد بکات، لە هۆکارە بەرچاوەکانی ئامادەکردن و خوێندنی پرۆگرامی کارامەیی و بەها کۆمەڵایەتییەکان ئەمانەی خوارەوەن:

•داواکاری کۆمەڵگەی کوردستان و پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان و ڕاپۆرتەکانی دەزگەکانی ڕاگەیاندن بۆ پێداچوونەوە بە پرۆگرامەکانی خوێندن بە مەبەستی گونجاندن و دەوڵەمەندکردنی بە بنەماکانی مرۆڤایەتی.

•جێبەجێکردنی دیدگای هەرێمی کوردستان، لە پێناو تواناداركردنی هاووڵاتیان بۆ بەدیهێنانی خواستەکانیان و پاڵپشت بێت بە بەها و چەمکە مرۆڤایەتی و دیموکراتییەکان.

•یەکێک لە ئامانجە پەروەردەییەکانی وەزارەتی پەروەردە لە هەرێمی کوردستان، بەهاکانە. ئەو بەهایانەی دەبێت ببێتە بەشێک لە ڕەفتار و ڕەوشتی نەوەکانی داهاتوو، واتە داڕشتنی کەسایەتی نەوەی دواڕۆژ، بۆ ئەم مەبەستە وەزارەتی پەروەردە بە پرس و ڕاوێژ لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان و هاوبەشەکانی لە ڕێگەی ئەنجامدانی کۆڕ و کۆبوونەوە و سەکۆیکار، بڕیاردرا پێداچوونەوە بە سەرجەم پرۆگرامەکانی خوێندن لە قۆناغی بنەڕەتی بکات.

بە لە بەرچاوگرتنی دەستپێشخەریی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ منداڵان (یونیسێف) بە ناوی ((فێربوونی کارامەییەکانی ژیان و هاووڵاتیبوون لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفەریقیا)).

کاوە عمر حمد
بەڕێوەبەری گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان

تەوەرە سەرەکییەکانی پرۆگرامی کارامەیی و بەها کۆمەڵایەتییەکان، هەروەک لە خوارەوە ئاماژەی پێکراوە لە قۆناغی بنەڕەتی چوار بابەتی سەرەکی لە خۆ دەگرێت.

پێشەکی

کاتێـک پرۆگرامـەکان کەرەسـتەی گۆڕانکارییەکانـی پـەروەردە و ئامانجـی سەرخسـتنی پەروەردەیەکی دروستە، ئـەوا پرۆگرامـەکان لـە خەسڵەتی تایبەتـی و گشـتییدا زانستێکە ڕێسا وچەمکـی خـۆی هەیـە.

هەوڵـدرا بـە پلانێکـی تۆکمـە هەمـوو گۆڕانکارییەکانـی پرۆگرامـەکان لـە بەرژەوەنـدی تاکێکـی تەندروست بێت هاوتەریـب لەگـەڵ پرۆسـەی پێشکەوتنی زانستیی و کۆمەڵایەتـی ئابـووری بـە لەبەرچـاو گرتنـی تایبەتمەندی کولتـوور و ڕۆشـنبیری لە ژێـر ڕەهەندەکانی نیشـتیمان و ئاشـتی جیهانـی.

لـە سـەرەتادا ئـەم هەوڵـە فێربوونـە دەربـارەی پەیڕەوکردنـی کارامەیـی و بەهـا و چەمکە کۆمەڵایەتییـەکان. هەوڵـدرا شـێوازە کلاسیکیەکە تێپەڕێنیـن زیاتـر بـوار بـە خـودی منداڵ بدرێـت لـە ڕێگـەی تێگەیشـتن و وەرگرتـن و جێبەجێکردنـی کارامەیـی و بەهـا و زانستە کۆمەڵایەتییـەکان ئـەوان خۆیـان لـە ڕەفتاریانـدا پێشـەنگی گۆڕانکارییـەکان بـن بەهـۆی تاقیکردنـەوەی چالاکییـەکان و ورووژاندنـی پرسـیاری کۆزانیـاری و پـڕۆژە هاوبەشـەی نێـوان خۆیـان. لـە ڕێگـەی بابەتەکانـی ئـەم کتێبـەوە دیـدی تایبـەت بـە خۆیـان هەبێت بـۆ ئاینـدە و سـەرکردایەتی گۆڕانکارییـەکان بکـەن.

مامۆستای بەڕێز: ئـەم پرۆگرامـە بـۆ تاقیکردنـەوە نییـە، ئامانجـی فێربوون لـەم پرۆگرامە ئەوەیـە قوتابیـان کاراکتـەری سـەرەکی بابەتەکانـن لـە ڕێگـەی چالاکـی و بیرکردنـەوە و گفتوگۆکـردن و ڕاهێنانـەوە، بـا خۆیـان سەرپشـک بـن لـە چۆنیەتـی ئەنجامدانـی. کاری

بەڕێزتـان بەشداریکردنە لـە ڕێگـەی سەرپەرشـتیکردن و دابەشکردنی ڕۆڵە سـەرەکییەکان لـە کات و چالاکییەکانـدا.

دایک و باوکی بەڕێز: ئـەم پرۆگرامـە ڕۆڵـی ئێـوە کارا دەکات چـۆن ئێـوە بەشـێکن لـە بەرەوپێشـبردنی کارامەیـی و بەهـاکان بەشـداربن لــە چالاکـی و وەڵامدانــەوەی ئـەو پرسـیارە بوێرانــەی کـە منداڵەکانتــان لەگەڵتـان هاوبــەش دەبــن.

قوتابیانی بەڕێز: ئەمـە هەولێکـە بـۆ چالاکبوونـی توانـاکان و کارامەییـە خودییەکان،کـە خـۆت بەشـێک بیـت لـە گۆڕانکارییـەکان بـە گیانێکـی سـەرکردە تێڕوانینـەکان بـۆ ئاینـدە بەرنامەڕێـژ بکەیـت، سـەرجەم چالاکییـەکان کاری ڕۆژانـەی تۆیـە کـە لـەم پرۆگرامـە خراوەتـە ڕوو بۆیـە ئاراسـتەی هەمـوو تێگەیشـتنەکان لـە چالاکییـەکان لـە بیرکردنـەوەی تۆدایـە تەنهـا کاری ئێمـە ڕێکخسـتن بـووە بـە پێـی کات و شـوێنی پێگەیشـتنی هـزر و بیـری تـۆی بەڕێـز.

بێگومـان لـە کاتـی جێبەجێکردنـی ئەم پرۆگرامـەدا ڕووبەڕووی کۆمەڵێک گرفت دەبینەوە، بـەڵام بـە هاوکاریـی هەمـوو لایـەک هەوڵدەدرێـت هەمـوو شـتێک لـە بەرژەوەنـدی منداڵ بێـت و هەرخـۆی چەقـی فێربوونـی گۆڕانکارییـەکان بێـت، چونکـە ئـەم پرۆگرامـە بـە پێـی پێوەرەکانـی بەڵگەنامـەی پرۆگرامـەوە ئەنجامدراوە.

ئامادەکاران

ناوەڕۆک

بەشی یەکەم هاووڵاتیبوون (نیشتیمانەکەم)

یەکە	ژمارەی لاپەڕە
نیشتیمان	١٢
من و نیشتیمانەکەم	١٦
سنووری نیشتیمانەکەم	٢٠
خۆشەویستی نیشتیمان	٢٤

بەشی دووەم مافەکان (مافەکانم)

یەکە	ژمارەی لاپەڕە
مافە مەدەنییەکان	٣٠
مافە کۆمەڵایەتییەکان	٣٤
مافە ئابوورییەکان	٣٨
مافە ڕۆشنبیرییەکان	٤٢

بەشی سێیەم
کارامەییەکان (کارامەییە کۆمەڵایەتییەکان)

یەکە	ژمارەی لاپەڕە
داواکردنی یارمەتی	٤٨
ڕادەربڕین	٥٢
ڕاجیاوازی	٥٦
داوای لێبوردنکردن	٦٠

بەشی چوارەم
بەهاکان (بەها کۆمەڵایەتییەکان)

یەکە	ژمارەی لاپەڕە
بوێری	٦٦
جێبەجێکردنی بەڵێنەکان	٧٠
خاکەڕایی	٧٤
ئارامی	٧٨

بەشی یەکەم

هاووڵاتیبوون (نیشتیمانەکەم)

١ نیشتیمان
٢ من و نیشتیمانەکەم
٣ سنووری نیشتیمانەکەم
٤ خۆشەویستی نیشتیمان

ماوەی جێبەجێکردن

ژمارەی هەفتە: ٤

ژمارەی بەشەوانە: ٨

ئامانجەکانی فێربوون

١-قوتابی لە واتای: نیشتیمان، هاونیشتیمانی، هاوولاتیبوون و نیشتیمانپەروەری تێدەگات.

٢- گرنگیی نیشتیمان و گرنگترین ئەرکەکانی سەرشانی بەرامبەر نیشتیمان دەزانێت.

٣- گرنگیی کوردستانی کۆن لە ڕووی شارستانییەوە پەی پێدەبات و هەندێک لە شوێنەوارەکانی دەژمێرێت.

٤- پێکهاتەکانی نیشتیمانەکەی لە یەکتر جیادەکاتەوە و نموونە بۆ سیمبولەکانی نیشتیمانەکەی دەهێنێتەوە.

٥-ناوی پارێزگەکانی هەرێمی کوردستان و پایتەختەکەی دەزانێت و ئەو دەوڵەتانەی کە هاوسنوورییەتی دیاریان دەکات.

٦-ئەو دەروازە سنوورییانەی کە هەرێم بە هەریەک لە: تورکیا، ئێران و سوریا دەبەستێتەوە دیاردەکات و ئەرکەکانیان دەخاتە ڕوو.

٧- لە واتای خۆشەویستی نیشتیمان تێدەگات و دەزانێت چۆن ئەو هەستی خۆشەویستییەی دەرببڕێت.

٨-هۆکارەکانی خۆشەویستی نیشتیمان شیدەکاتەوە.

یەکەی یەکەم

نیشتیمان

بیرۆکەی سەرەکی

نیشتیمان ئەو خاکەیە، کۆمەڵە خەڵکێک بە هاوبەشی تیایدا دەژین. لەو خاکەدا لەدایک دەبن و هەموو قۆناغەکانی ژیانیانی تێدا بەسەردەبەن، هەمیشە لە کۆششدان بۆ خزمەتکردنی، سوود لە خێروبێری وەردەگرن، خۆشەویستییەکەی دابەشدەکەن، بەرگری لێدەکەن و ئاسایشەکەی دەپارێزن. نیشتیمان ئەو ماڵە گەورەیە، کە هەموو ڕۆڵەکانی بە جیاوازیی (ڕەگەز، زمان، بیروباوەڕ) کۆدەکاتەوە و هاوبەشێکی ڕەسەنە، خۆشەویستی و ئینتیما بۆ خاک کۆیاندەکاتەوە.

هاونیشتیمانی زاراوەیەکە بەو خەڵکانە دەگوترێت، کە لە سەر خاکی نیشتیماندا دەژین، هەرچی چەمکی هاوولاتیبوونە مانایەکی یاسای هەیە و بە واتای بەرپرسیاربوونە لە ئاست ئەرکەکانی لە بەرامبەر نیشتیماندا. هەرچەندە ئاستی هەستکردنی بەرپرسیارێتی هاونیشتیمانی بەرزتر بێت و ئەرکەکانی بەجوانی جێبەجێبکات، خەسڵەتی هاوولاتیبوونی بەرزتردەبێت.

چالاکیی پۆل

- پ١ دانانی نیشتیمان بە (ماڵە گەورەکە) شیبکەوە؟
- پ٢ چی ڕۆڵەکانی نیشتیمان کۆدەکاتەوە و بۆچی؟
- پ٣ چۆن خەسڵەتی هاوولاتیبوون لە تاکەکاندا بەدی دەهێنرێت؟

وشە بۆ فێربوون

بیروباوەڕ،
بەرپرسیارێتی،
ئەرکەکان،
پەناگە،
دڵسۆزی.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی نیشتیمانپەروەریی بکەم:

نیشتیمانپەروەری ....

....

نیشتیمان کۆماندەکاتەوە

زانيارييەكانم بەهێز دەكەم

دوای ئـەوەی لـە واتـای نیشـتیمان و ئـەو زاراوانـەی پێیـەوە پەیوەسـتن، وەک: هاونیشـتیمانی و هاووڵاتیبـوون و نیشـتیمانپەروەری تێگەیشـتین، پێوسـتە بزانیـن، کـە نیشـتیمان پێویسـتییەكی ژیانەكییـە و كـەس بەبـێ نیشـتیمان ناژیـت، چونكـە داڵـدە و پەناگەیەكـی ئارامـە بـۆ ڕۆڵەكانـی و ئـەو شـوێنەیە كـە هەسـتی ئۆقرەبـوون و دڵنیاییـان پێدەبەخشـێت. سـەرچاوەی خـۆ پێهەڵدانـەوە و شـانازیكردنە و بەهایـان بەرزدەكاتـەوە و شـكۆیان دەپارێزێـت و ئـەو ماڵـە گەورەییـە كـە خـزم و خۆشەویسـت و هاوسـێ و ئەوانیتـر كۆدەكاتـەوە.

لەبەرئـەوە پێویسـتە ڕێـز لـە بەهـای نیشـتیمان بگریـن و ئەركەكانـی سەرشـانمان بەرامبـەری جێبەجێبكەیـن، لـە پێـش هەموویانـدا دڵسـۆزی بـۆ نیشـتیمان و پابەندبـوون بـەو یاسـا و سیسـتەمانەی كـە دادەنرێـن، هەروەهـا موڵكـی گشـتیی بپارێزیـن و وێنەیەكـی جوانـی نیشـتیمانەكە لـە نـاوە و دەرەوە پێشـكەش بكەیـن و تێبكۆشـین بـۆ ئـەوەی لەنـاو وڵاتـان پێگـەی خـۆی هەبێت، لـە هەمـوو ئەمانـەش گرنگتـر ئەوەیـە ئاسـایش و ئارامیـی نیشـتیمان بپارێزیـن و بەرگریـی لێبكەیـن.

ئەركی ماڵەوە

پ١ مەبەست لەم زاراوانە چییە؟
١- نیشتیمان ٢- هاونیشتیمانی ٣- هاووڵاتیبوون

پ٢ ئایا نیشتیمانپەروەری دیاردەیەكی ئەرێنیە؟ بۆچی؟

پ٣ ئـازاد دكتۆرێكـی خەڵكـی كوردسـتانە، لەبـەر لێوەشـاوەیی لـە وڵاتێكـی ئەورووپـا خەڵاتكـرا. ئـازاد چ ئەركێكـی سەرشـانی لـە بەرامبـەر وڵاتەكـەی جێبەجێكـردووە؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

پابەندبوون بە یاسا و سیستەمەکانەوە	پاراستنی موڵکی گشتی	هەوڵدان بۆ پێشکەوتنی نیشتیمان	بەرگریکردن لە نیشتیمان

نیشتیمان ئارامیمان پێدەبەخشێت

یەکەی دووەم
من و نیشتیمانەکەم

بیرۆکەی سەرەکی

کوردستانی کۆن زنجیرە چیاکانی زاگرۆس و خۆرهەلات و باکووری میزۆپۆتامیا (دۆڵی دوو ڕووبار) دەگرێتەوە، وڵاتێکی دێرینە و لانکی شارستانییەتە کۆنەکانە. مرۆڤ بۆ یەکەمجار لە گوندەکانی کوردستان کشتوکاڵی کردووە، یەکێک لەو گوندانە (چەرمۆ)یە و کەوتۆتە نزیک شارۆچکەی (چەمچەماڵ) و گوندی (نمرکێ) کە دەکەوێتە باشووری شاری (دهۆک). ئەمڕۆ کوردستان لە کەلەپور و پاشماوەی دێرینی وەک: ئامرازەکانی ڕاوکردن، کشتوکاڵ و کاری ڕۆژانەی ناوماڵ زۆر دەوڵەمەندە، کە بەڵگەن بۆ ئەوەی باپیرانمان خاوەن شارستانییەت بوون.

لە کوردستان پێکهاتەی جیاوازیی نەتەوەیی وئایینی وەک: (کورد، تورکمان، عەرەب، موسڵمان، کریستیان، شەبەک، ئێزیدی و کاکەیەکان) دەژین، هەریەکەشیان خاوەنی دابونەریتی خۆیانن.

چالاکیی پۆل

پ١ لە ڕووی جوگرافییەوە کوردستانی کۆن کوێ دەگرێتەوە؟

پ٢ دوو نموونە لەسەر گوندە سەرەتاییەکانی کوردستان دیاری بکە؟

پ٣ گرنگترین پێکهاتەکانی کوردستان بژمێرە؟

وشە بۆ فێربوون

میزۆپۆتامیا،

شارستانییەتەکان،

قەڵا،

پایتەخت،

ئەشکەوت.

بیردەکەمەوە ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی هەرێمی کوردستان بکەم:

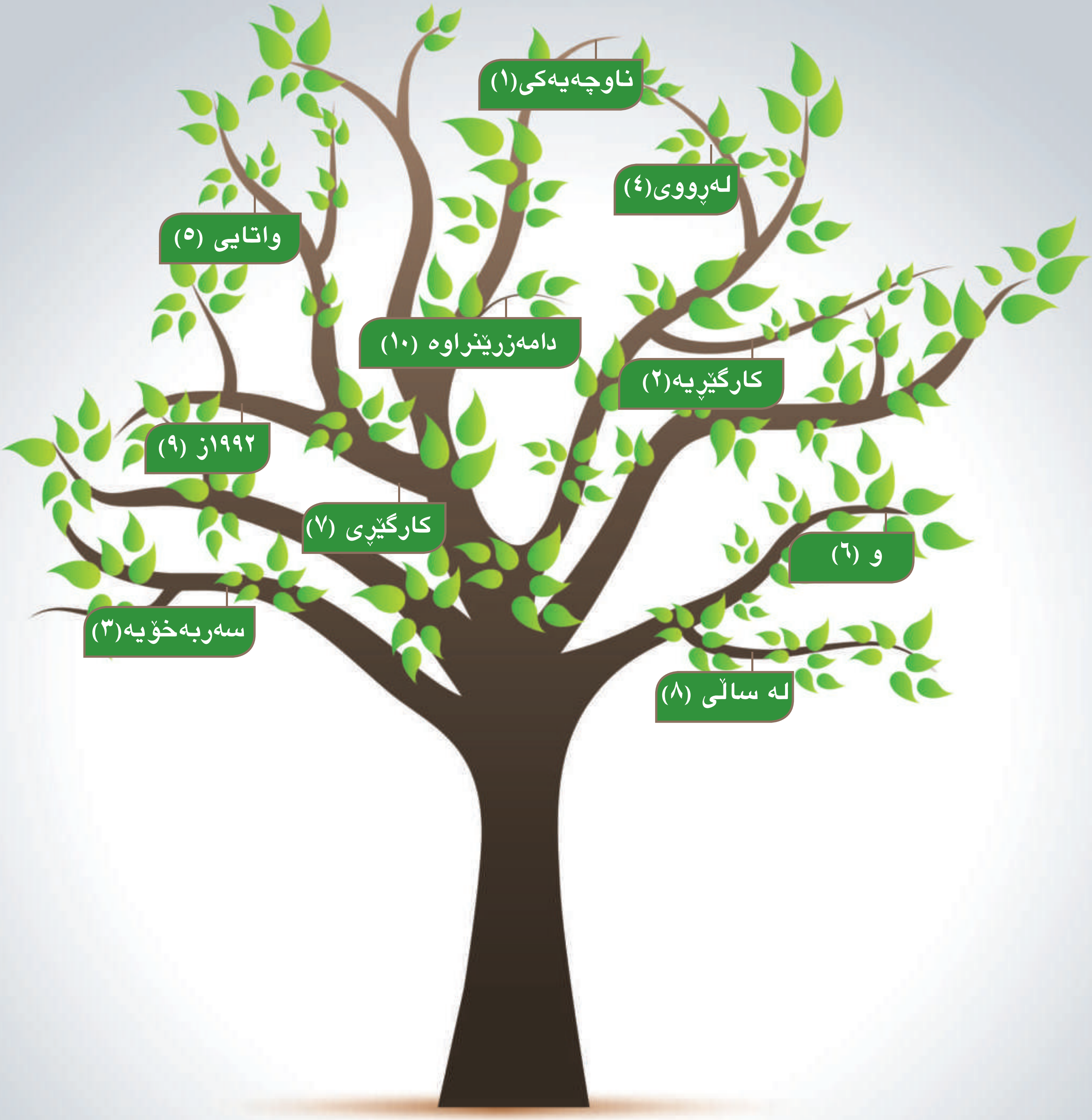

هەرێمی کوردستان ....

....

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

کوردستان بە شوێنەوارە دێرینەکانی بەناوبانگە، ئەمەش بەڵگەیە بۆ شارستانییەتی دێرینی ئەم نیشتیمانە، لەوانەش قەڵای (هەولێر) لە شاری (هەولێر) کە پایتەختی هەرێمی کوردستانە و تەمەنی زیاتر لە (٦) هەزار ساڵە. ئەشکەوتی (هەزار مێرد) لە پارێزگەی (سلێمانی) و پردی (دەلال) لە شارۆچکەی (زاخۆ). ئەم شوێنەوارانەش لەلایەن لیژنەی کەلەپوری نێودەوڵەتی سەر بە ڕیکخراوی «یونسکۆ» ڕاستاندنی بۆکراوە و هەندێکیان لە لیستی پێگەی کەلەپوری نێودەوڵەتی دانراون. هەروەها کوردستان بە سیمبولی گەورە لە زانای ناودار و ئەدیب و شاعیران دەناسرێتەوە، کە مێژوو بە نەمری تۆماریکردون وەک: ئیبن موستەوفی، مەلای جزیری، خانی، نالی... ئەوانیتر.

ئەرکی ماڵەوە

پ١ جیاوازیی ڕەگەزی، ئایینی، زمانی و هزری هاونیشتیمانیانی کوردستان لەبەردەم خۆشەویستیان بۆ نیشتیمانەکەیان نەبۆتە بەربەست. بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت ئەمە شیبکەوە؟

پ٢ بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت، دوو ڕێگەی پاراستنی شوێنەوارەکانی کوردستان بژمێرە.

پ٣ بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت سێ شێوازی دەربڕینی ڕێزگرتنی سیمبولە نیشتیمانییەکان لە زانا و ئەدیب و شاعیران، باسبکە.

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

هاووڵاتیەکی کورد | هاووڵاتیەکی عەرەب | هاووڵاتیەکی تورکمان | هاووڵاتیەکی ئێزیدی

کوردستان پێکهاتە جیاوازەکان کۆدەکاتەوە

یەکەی سێیەم سنووری نیشتیمانەکەم

بیرۆکەی سەرەکی

هەرێمی کوردستان لە چوار پارێزگا پێکدێت، بریتین لە: (هەولێر) کە پایتەختی هەرێمە، (دهۆک)، (سلێمانی) و (هەڵەبجە). هەرێمی کوردستان لە خۆرهەڵات هاوسنووری ئێرانە بە زنجیرە چیاکانی زاگرۆسەوە، لە باکووریش هاوسنووری تورکیایە بە زنجیرە چیاکانی تۆرۆسەوە، لە خۆرئاواش هاوسنووری سوریایە، باشووریشی ناوچەکانی تری عێراقە. هەرێمی کوردستان بەچەند دەروازەیەکی سنووری بە وڵاتە دراوسێکانی بەستراوەتەوە. دەروازەی (فیشخابور) لە پارێزگەی (دهۆک) دەروازەیەکی فەرمییە لەگەڵ (سوریا). دەروازەی (ئیبراهیم خەلیل) لە سنووری پارێزگەی (دهۆک) گەورەترین دەروازەیە لەگەڵ (تورکیا) و دەروازەی (حاجی ئۆمەران) یش لە پارێزگەی (هەولێر) چالاکترین دەروازەیە لە سنووری (ئێران)، جگە لەمانەش دەروازەی (باشماخ) دەکەوێتە پارێزگەی (سلێمانی) و دەروازەی (پەروێزخان)یش دەکەوێتە سنووری کارگێڕی (گەرمیان). لەگەڵ عێراقیش بە چەند شارێیەکی سەرەکییەوە بەستراوەتەوە. سنوورەکان ئەرکی جۆراوجۆری وەک: پاراستنی تەناهی و ئابووری و رۆشنبیریان هەیە. چەندین ناوچەی دیکەی کوردستانی هەن بەهۆی کێشەی سیاسیەوە نەتوانراوە بەتەواوی بخرێنە سەر سنووری کوردستان، بۆ نموونە شاری کەرکوک.

چالاکیی پۆل

پ١ ناوی ئەو پارێزگەیانە چییە کە هەرێمی کوردستانیان پێکهێناوە؟

پ٢ گرنگترین دەروازە سنوورییەکانی هەرێمی کوردستان بژمێرە؟

پ٣ گرنگترین کار و ئەرکەکانی سنوور بژمێرە؟

وشە بۆ فێربوون

پارێزگە،
دەروازە،
ئاڵوگۆڕ،
بازرگانی،
ناسنامەی
رۆشنبیریی.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی سنوور بکەم:

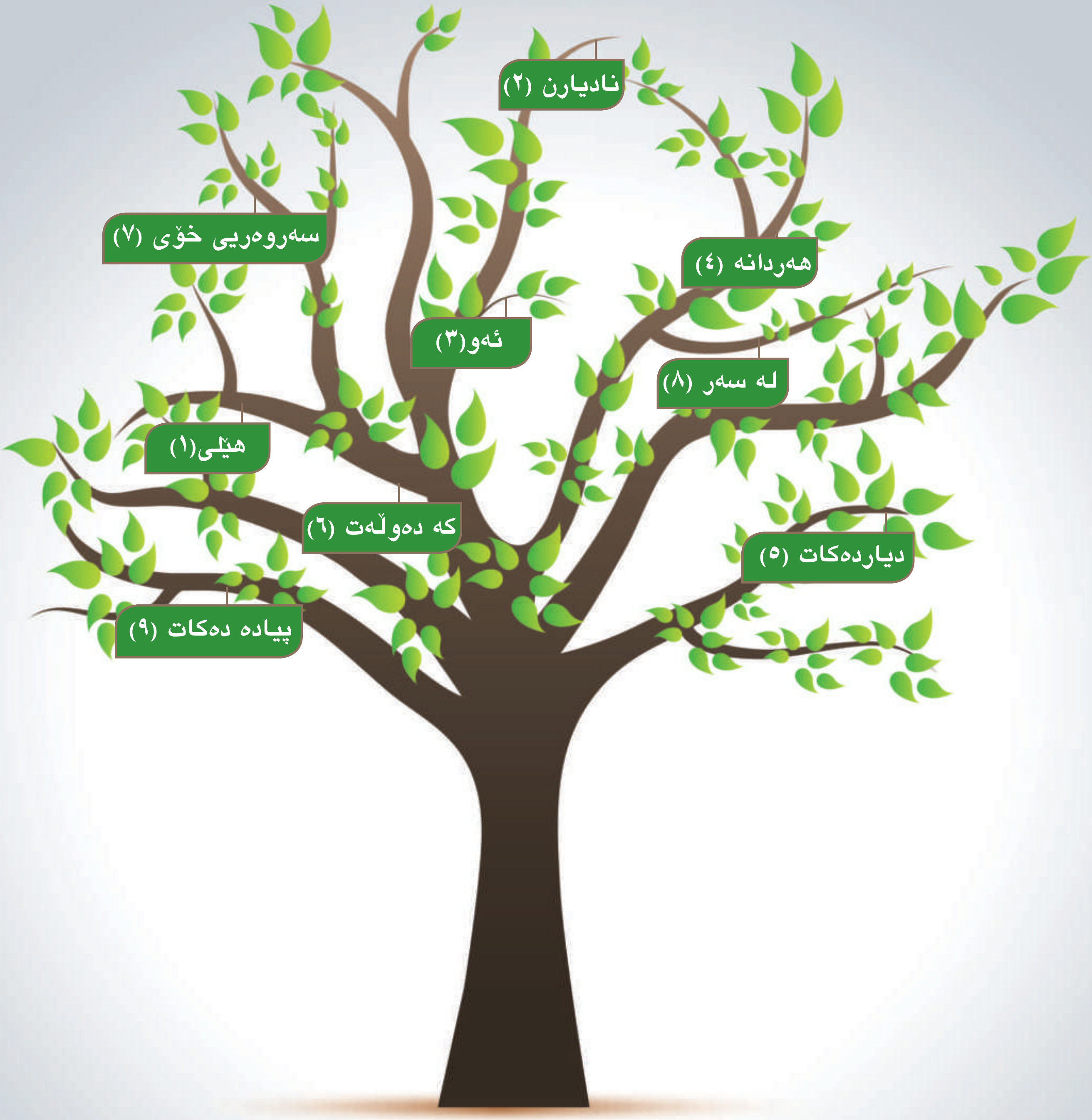

سنوور ....

....

پاراستنی نیشتیمانەکەم ئەرکێکی ئاکارییە

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

جـۆر و ژمـارەی دەروازەکان لەگـەڵ دەوڵەتـە دراوسـێکانی هەرێمـی کوردسـتان، بەتایبـەت لەگـەڵ تورکیا و ئێران بۆتـە مایـەی ئـەوەی ئابـووری هەرێم بەهێزبێـت، درێـژی سـنووری نێـوان تورکیـا و هەرێـم (٣٥٠) کیلۆمەتـرە، دەروازەی (ئیبراهیـم خەلیـل) گرنگتریـن دەروازەی سـنووری نێـوان تورکیـا و هەرێمـی کوردسـتانە ئاڵوگـۆڕی بازرگانـی زۆر بـەم دەروازەیـە دەکرێـت، زۆربـەی هەناردەکارانـی تورکیا بـەم دەروازەیـە بەرهەمەکانیـان بـۆ دەوڵەتـە دراوسـێکان دەنێـرن، زۆری ژمـارەی دەروازەکان کارسـازانی ئێرانـی هانـداون کـە زیاتـر لـە هەرێـم وەبەرهێنـان بکـەن، ئەمـەش بەشـداریەکی کارای لـە بەرەوپێشـبردنی پەیوەندییـە ئابـووری و بازرگانییـەکان کـردووە. پەیوەندیەکـەش گەیشـتۆتە ئاسـتێک کـە حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان هەوڵـی کردنـەوەی ناوچەیەکـی بازرگانـی ئـازاد لـە دەروازەی (پەروێزخـان) بـدات.

بەمەبەسـتی بەردەوامیـدان بـە پەیوەندییـە بازرگانییەکانـی هەرێـم لەگـەڵ ئێـران و تورکیـا و بـرەودان و بـە ئاڵوگـۆڕی بازرگانـی و پێشکەشـکردنی ئاسـانکاری، ئاڵوگـۆڕی سـەردان و شـاندە ئابوورییـەکان بـە دیاردەیەکـی سروشـتی پەیوەندیەکانـی هەرێـم لەگـەڵ ئـەم دوو دەوڵەتـە دادەنرێـت.

ئەرکیماڵەوە

پ١ بـە هاوکاریـی یەکێـک لـە ئەندامانـی خێزانەکـەت، دوان لـە شـێوازەکانی پاراسـتنی سـنووری دەوڵـەت بژمێـرە؟

پ٢ یەکێـک لـە ئەرکەکانـی دەوڵـەت پاراسـتنی سـنوورەکانیەتی. نـاوی ئـەو هێـزە ئاسـایش پارێزانـەی بەرگـری لـە سـنوورەکان دەکـەن چییە؟

پ٣ نـاوی سـێ کاڵا بڵـێ، کـە هەرێمـی کوردسـتان هەنـاردەی دەوڵەتـە دراوسـێکانی دەکات، یان هـاوردەی دەکات؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

دەروازەی سنووری	پاسەوانی سنوور	خاڵی پشکنین	ئاڵوگۆڕی بازرگانی

پاراستنی سنوورەکان ئاسایشی ئابووری دابیندەکات

یەکەی چوارەم

خۆشەویستی نیشتیمان

بیرۆکەی سەرەکی

خۆشەویستی نیشتیمان لە دڵمان ڕواوە، ناتوانین دەستبەرداری بین، چونکە نیشتیمان (ناسنامە، قەوارە، ڕابردوو، ئیستا و ئایندەمانە). ژیانمان لە خاکی نیشتیمان دەستپێدەکات و هەر لە و خاکەش کۆتایی پێدێت. بە جیاوازیی ڕەگەز و ئایین و زمان و بیروباوەڕەوە کۆیکردووینەتەوە.

خۆشەویستی نیشتیمان هانماندەدات کەوا قوربانی لە پێناو بدەین و گیانی خۆمانی بۆ بەختبکەین. مێژوو پڕە لە نموونەی قوربانیدانی لەو بابەتە، گەلانی جیهان لەپێناوی سەربەخۆیی و ئازادی و بوژانەوەی نیشتیمانەکەیان فیداکاری گەورەیان کردووە.

دەبێت ئەوە بزانین کە خۆشەویستی نیشتیمان تەنها بە دەربڕینی چەند وشەیەکی زارەکی یان نووسین نابێت، بەڵکو دەبێت بە کردار و ڕەفتار ئەم خۆشەویستییە لە کەسایەتیماندا بەرجەستە بکەین. ئەمەش واتای ئەوە دەدات کە خۆشەویستی بەچەند جۆرێک، نەک تەنها یەک جۆر دەردەبڕدرێت، بگرە ئەم خۆشەویستییە بە پێی باروودۆخ و سروشتی کار و ئەرکەکانی ڕەنگدانەوەی دەبێت. بۆ نموونە سەرۆکی دەوڵەت کە خزمەتی گەلەکەی دەکات و لە پێناو شکۆی وڵاتەکەی کاردەکات، یان ئەو سەربازەی بەرگری لە نیشتیمانەکەی دەکات و ئەو ئاسایشەی شەو لەپێناوی ئاسوودەیی و ئارامی هاوونیشتیمانیان نۆبەدارە و ئەو مامۆستایەی کە ئەرکی سەرشانی لە پەروەردەکردنی قوتابییان بە باشی جێبەجێدەکات و ئەم قوتابیانەی کە سەرکەوتوون لە قوتابخانە، ئەمانە هەموویان نیشتیمانەکەیان خۆشدەوێت.

چالاکیی پۆل

پ١ چۆن خۆشەویستی نیشتیمان کارمان تێدەکات؟

پ٢ چۆن خۆشەویستی نیشتیمان وەسفدەکەیت؟

پ٣ ئەو هۆکارانە چین کە خۆشەویستیمان بۆ نیشتیمان دیاریی دەکەن؟ ڕوونیبکەوە.

وشە بۆ فێربوون

قەوارە،

ڕابردوو،

ئایندە،

هۆنراوە،

شکۆ.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی خۆشەویستی نیشتیمان بکەم:

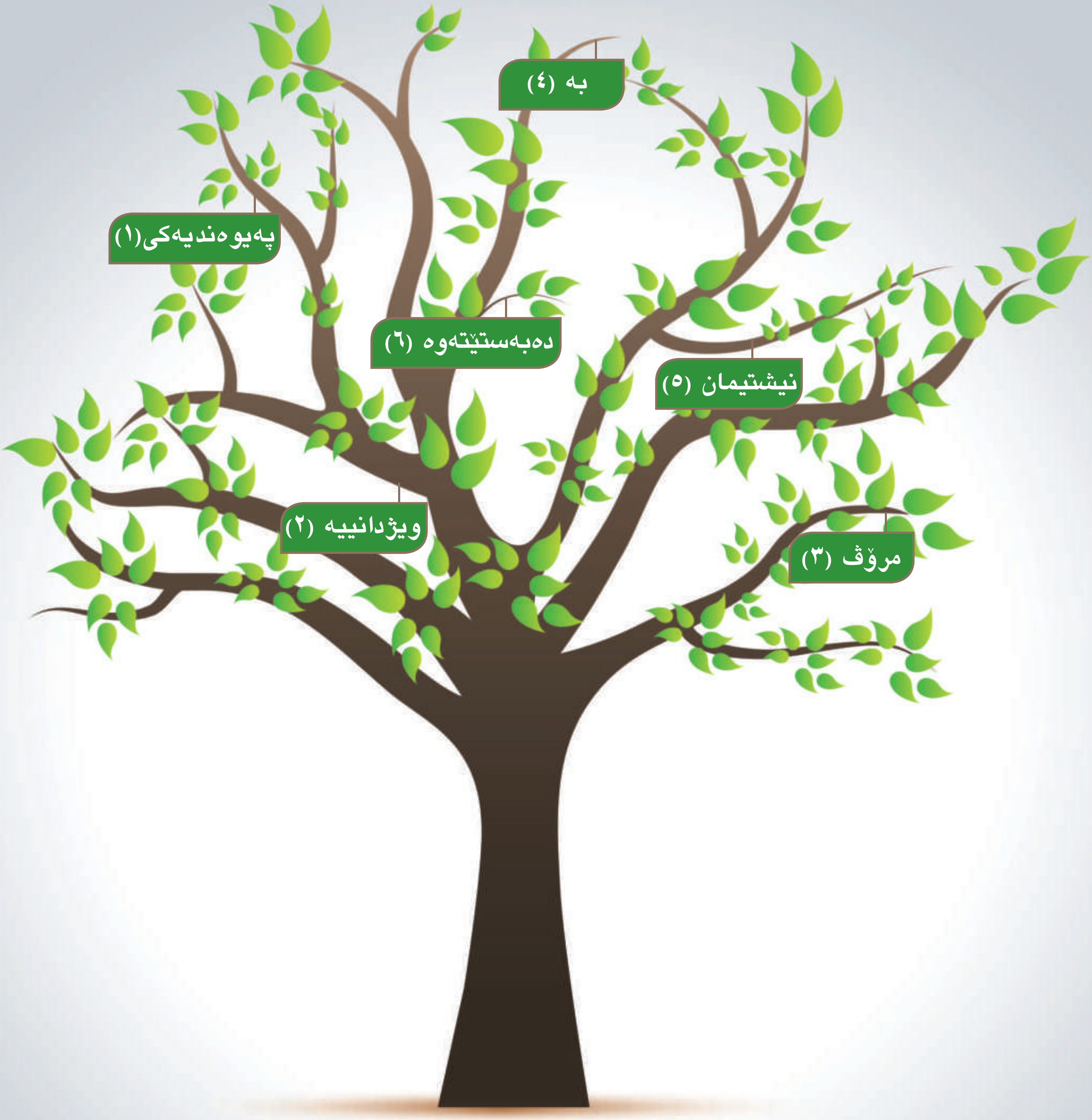

خۆشەویستی نیشتیمان ....
....

خۆشەویستی نیشتیمان نهێنی خۆڕاگریمانە

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

بێگومان خۆشەویستی نیشتیمان زۆرێک لە شاعیرانی هانداوە، بە نیشتیمان هەڵبدەن و شیعر بنووسن و خۆشەویستی خۆیانی بۆ دەربڕن، هەندێک لەو هۆنراوانە بە زیندوویی ماونەتەوە و نەوە دوای نەوە دەیڵێنەوە و تا ئێستاش شاعیرانی خۆیی و بیانی شیعر بۆ کوردستان دەنووسن.

بەختیار زێوەر سەرەڕای ئەوەی کە مامۆستایەتی نەکردووە بەڵام منداڵانی نەتەوەکەی لە شیعر و سرودی بە چێژ و بەتام بێبەش نەکردووە و لەم شیعرە دا هەستی خۆی بەرامبەر کورد و کوردستان دەربڕیوە.

ئەی خاکی پاکی نیشتیمان
ئەی خاوەنی ناو و نیشان
ئەی بێشەیی شێری ژیان
وا چاکە بۆ من تاکو مان
قوربانی تۆی کەم جیسم و جان
ئەی نیشتیمان ئەی نیشتیمان

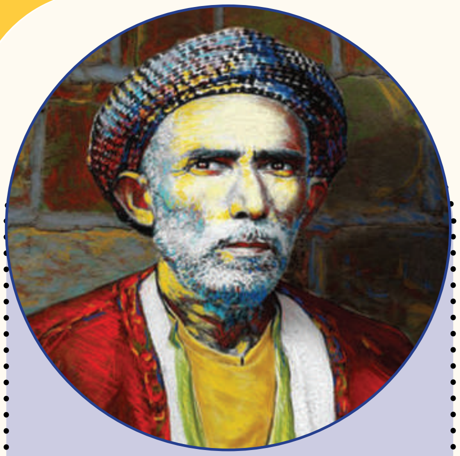

فایەق کوڕی شاعیری بەناوبانگی کورد زێوەر ئەفەندی، ناسراو بە بەختیار زێوەر، لە ساڵی ١٩٠٨ز لە (سلێمانی) لە دایک بووە. سەرەتا وەک منداڵانی ئەو سەردەمە لە حوجرە خوێندوویەتی، پاشان پۆلی سێیەمی ناوەندی تەواوکردووە. لە (بەغدا) خولێکی (برین پێچی) ئاژەڵان (موزەمیدی بەیتەری) ی دیوە و چۆتە سەر ئەو ئیشە. لە تەمەنی (٤٤) ساڵیدا لە ڕۆژی (١٩٥٢/١٢/٣١ز) کۆچی دوایی کردووە.

ئەرکی ماڵەوە

پ١ بە دوو دێر وەسفی خۆشەویستی خۆت بۆ کوردستان بکە؟

پ٢ بەڕای تۆ شاعیر چ ڕۆڵێک لە خزمەتکردنی نیشتیماندا دەبینێت. بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت تەنها بە دوو دێر ئەم بابەتە ڕوونبکەوە؟

خۆشەویستی نیشتیمان دیاردەیەکی شارستانییە

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

پڕۆسەی ئەنفال	بەرگریکردن لە کوردستان	ڕاپەڕینی گەلی کوردستان ١٩٩١ز	کۆڕەوی ملیۆنی گەلی کوردستان

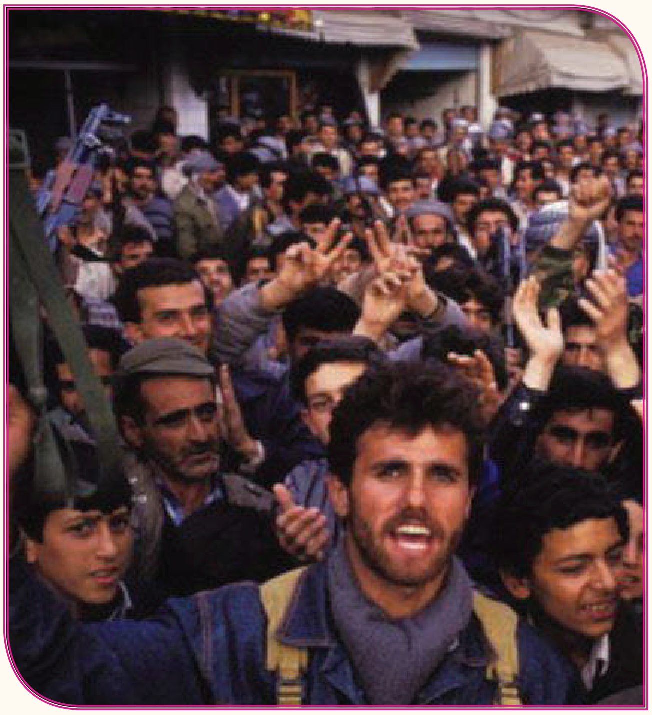

خۆشەویستی نیشتیمان کۆماندەکاتەوە

بەشی دووەم

مافەکان (مافەکانم)

١ مافە مەدەنییەکان

٢ مافە کۆمەڵایەتییەکان

٣ مافە ئابوورییەکان

٤ مافە رۆشنبیرییەکان

ماوەی جێبەجێکردن

ژمارەی هەفتە: ٤

ژمارەی بەشەوانە: ٨

ئامانجەکانی فێربوون

١- قوتابی چەمکی مافە مەدەنییەکان و گرنگییەکەی دەزانێت، نموونەی بۆ دەهێنێتەوە.

٢- لایەنە نەرێنییەکانی نەبوونی مافە مەدەنیەکانی بۆ دەردەکەوێت.

٣- لە چەمکی مافە کۆمەڵایەتییەکان و تایبەتمەندییەکانی تێدەگات و نموونەیان بۆ دێنێتەوە.

٤- لایەنی نەرێنی نەبوونی مافە مەدەنییەکان شییدەکاتەوە.

٥- لەچەمکی مافە ئابوورییەکان تێدەگات، جیبەجێکردنیان پلە بە پلە شییدەکاتەوە.

٦- نموونە بۆ مافە ئابوورییەکان دێنێتەوە.

٧- واتا و سوود و تایبەتمەندییەکانی ڕۆشنبیری دەزانێت.

٨- واتای مافە ڕۆشنبیرییەکان دەزانێت، نموونەیان بۆ دێنێتەوە.

یەکەی یەکەم

مافە مەدەنییەکان

بیرۆکەی سەرەکی

شاهۆ قوتابی پۆلی پێنجەمی بنەڕەتیە، خۆی لەگەڵ خوێندنەوەی چیرۆکی منداڵان ڕاهێناوە، باوکی هەموو ئەو کتێب و گۆڤارانەی بۆ دەکڕێت، کە حەز لە خوێندنەوەیان دەکات، بۆخۆی کتێبخانەیەکی بچوکی داناوە، شاهۆ زۆربەی کاتی خۆی بەخوێندنەوە بەسەردەبات.

شاهۆ زمانێکی ئەدەبی جوان و شێوازێکی بەرزی دارشتنی هەیە و دەفتەرێکی تایبەتی داناوە، ئەو شتانەی کە ڕۆژانە ئەنجامیان دەدات تیایدا دەنووسێت، بەو هیوایەی لە ئایندەدا بیانکات بە یاداشت، هەموو ڕۆژێک بۆ ماوەی نیوکاتژمێر خەریکی نووسینی یاداشتەکانی دەبێت.

ڕۆژێکیان شاهۆ لەگەڵ مەتین باسی تۆمارکردنی یاداشتەکانی کرد و ئامۆژگاری مەتینی کرد کە ئەویش یاداشتەکانی تۆمار بکات، مەتین داوای لە شاهۆ کرد، دەفتەرەکەی پیشانبدات، بەڵام شاهۆ ڕەتیکردەوە، بەمەش مەتین لە شاهۆ زویربوو و وازی لە هاوڕێیەکەی شاهۆ هێنا، شاهۆش ئەم ڕەفتارەی مەتینی لا سەیربوو، پێیگوت: هاوڕێ دەبێت بزانیت شتێک هەیە پێیدەڵێن تایبەتمەندی، کە مافێکە لە مافەکانی مرۆڤ، پێویستە ڕێزی لێبگرن. ڕاستە ئێمە هاوڕێی یەکترین، بەڵام هەریەکە و هەندێک شتی تایبەت بە خۆی هەیە و حەز ناکات کەس پێیبزانێت. مەتین باوەڕی بە قسەکانی هاوڕێکەی هێنا و بەڵێنیدا هەرگیز نەچێتە ناو ژیانی تایبەتی شاهۆ و هیچ کەسێکی تر.

چالاكیی پۆل

پ ١ ئەو مافەی شاهۆ پێوەی پابەند بوو، چی بوو؟

پ ٢ ئایا وازهێنانی مەتین لە شاهۆی هاوڕێی کارێکی ڕاست بوو؟ بۆچی؟

پ ٣ مەتین چ بەڵێنێکی بە شاهۆ دا؟

وشە بۆ فێربوون

یاداشتەکان،
یاسا،
مەدەنی،
تایبەتمەندی.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی مافە مەدەنییەکان بکەم:

مافە مەدەنییەکان ....

....

نابێت ستەمکارانە هیچ مرۆڤێک زیندانی یان دەستبەسەر بکرێت و دووربخرێتەوە

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

مافە مەدەنییەکان

مافە مەدەنییەکان ئەو مافانەن کە بە یاسا یان عورف دەستەبەر دەکرێن و دەوڵەت لە چوارچێوەی سنووری هەرێمێکدا بە گشت هاونیشتیمانیانی دەبەخشێت، بە لەبەرچاوگرتنی ئەو مافانە لە ژیانی مرۆڤ و دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی مەدەنی، کە لە زۆرێک لە پەیماننامە و ڕێکەوتنە نێو دەوڵەتییەکاندا جەختی لێکراوەتەوە و دیارترینیان: (ڕێککەوتنی نێودەوڵەتی تایبەت بە مافە مەدەنی وسیاسیەکان) و کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی (١٩٦٦)ز پشتڕاستی دەکاتەوە و بە درێژی مافە سیاسی و مەدەنییەکان دەخاتەڕوو و لایەنەکانیش بە ڕێزگرتنیان پابەند دەکات.

مافە مەدەنییەکان ئەمانەن: (مافی ژیان، مافی ئازادی، مافی پاراستنی ئاسایشی کەسی، مافی یەکسانبوون لەبەردەم دادگا، مافی تایبەتمەندی، مافی ئازادی دەربڕین، مافی دەنگدان، مافی ئازادی سەفەرکردن، مافی دامەزراندن... ئەوانیتر).

ئەرکی ماڵەوە

پ١ چی ڕوودەدات ئەگەر مافە مەدەنییەکان دەستەبەر نەکرێن. قوتابیان لە دەفتەری (کارامەیی و بەها کۆمەڵایەتییەکان) ئەم بۆشاییانەی خوارەوە پڕدەکەنەوە کە لە نێوان دوو کەوانە لایەنە نەرێنییەکانی نەبوونی مافە مەدەنییەکان دیاردەکات: (نەبوونی ئاسایش، لەدەستدانی هەلی بەشداریکردن لە ئایندەی سیاسی وڵاتدا، دابڕان لە جیهان، بڵاوبوونەوەی بێکاری).

نموونە: مافی ئاسایش پارێزی: نەبوونی ئاسایش.

١- مافی دەنگدان ....

٢- مافی ئازادی سەفەرکردن ....

٣- مافی دامەزراندن ....

پ٢ سێ نموونە بۆ مافە مەدەنییەکان بهێنەوە؟

پ٣ هەموو کەسێک مافی هەیە بە ئازادی ڕای جیاوازیی خۆی دەرببڕێت... ئایا پێت باشە ڕای تایبەتی خۆت هەبێت و حەزدەکەیت دەریببڕێت؟
ئایا ڕێز لە بۆچوونی ئەوانیتر دەگری؟ بۆچی؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

مافی دەنگدان	مافی تایبەتمەندی	مافی ئازادی سەفەرکردن	مافی یەکسانبوون لەبەردەم دادگا

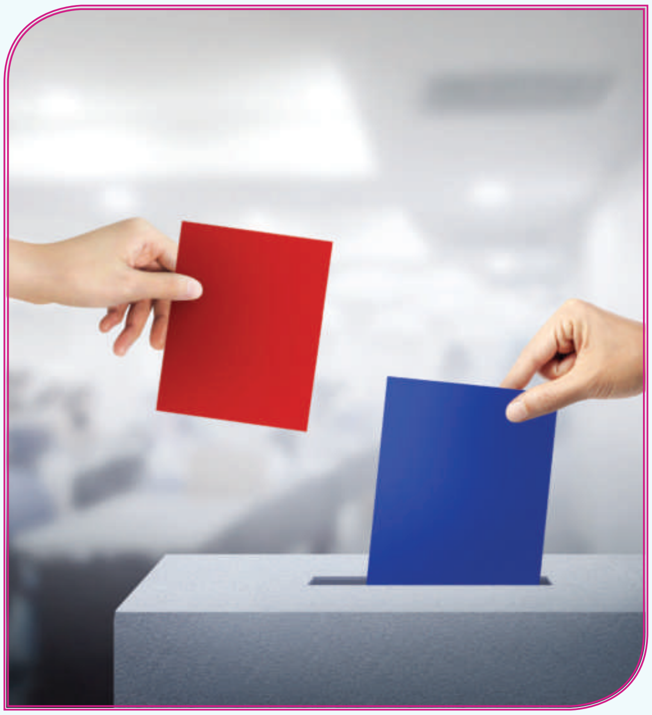

هەموو کەسێک مافی ئازادی بیروڕا دەربڕینی هەیە

یەکەی دووەم

مافە کۆمەڵایەتییەکان

بیرۆکەی سەرەکی

ماڵــی ســازان لە شــارۆچکەیەکی جوانــی دەوروبەری شــارە، کانی و ســەرچاوەی ئــاوی زۆری تیادایە، دار و درەختــی زۆرە و دیمەنەکانــی دڵڕفێنــن. خەڵکەکــەی ســاڵانێکی زۆر بەختەوەرانە دەژیــان، بەڵام لەم دوایانــەدا کارگەیەکــی لێدروســتکراوە کــە بۆنی ناخــۆش و غــازەکان بێزاریکردوون، ئێســتا هەســت بەو بەختەوەریــە ناکــەن، کە لە ڕابــردوودا تێیــدا دەژیان.

ڕۆژێــک ســازان بینی، باوکــی زۆر بــە غەمگینی دانیشــتووە، چۆن شــارەکەیان ئاوای بەســەرهاتووە، ســازانیش بــە باوکی گــوت: بۆچی ســنوورێک بۆ ئــەم غاز و بۆنــە ناخۆشــانە دانانێن؟ باوکیشــی گوتی: چــۆن؟ ســازان گوتی: بۆچی ســەردانی لایەنــی بەرپرس ناکــەن، بەڵکو چارەســەریبکەن؟ باوکی ســازانیش پێشــنیازی کچەکــەی پەســندکرد و داوای لــە هاوڕێکانــی کــرد، ســەردانی بەڕێوەبەری شــارۆچکە بکەن و کێشــەکەی بۆ باســبکەن. بــەم جــۆرە لیژنەیەکیــان پێکهێنــا و ســەردانەکەیانکرد و گرفتەکەیان باســکرد و مەترســی کارگەکەیــان بۆ بەڕێوەبــەری شــارۆچکە ڕوونکــردەوە، ئەویش بەڵێنیدا کێشــەکە چارەســەر بــکات و بۆ ســەرویی خۆی بــەرزی بکاتەوە. کێشــەکەش بــە گواســتنەوەی کارگەکە بۆ شــوێنێکی گونجاو چارەسەرکرا.

چالاکیی پۆل

پ١ ئەو مافە چی بوو کە خەڵکی شارۆچکەکە لێی بێبەشکرابوون؟

پ٢ ئەو هەنگاوانە چی بوون کە باوکی سازان بۆ چارەسەرکردنی کێشەکە گرتنیەبەر؟

پ٣ ئایا ئەو هەنگاوانەی باوکی سازان گرتنیەبەر ڕاستبوون؟ بۆچی؟

وشە بۆ فێربوون

شارۆچکە،
دڵڕفێن،
غەمگین،
بەخشین،
یاسا.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی مافە کۆمەڵایەتییەکان بکەم:

مافە کۆمەڵایەتییەکان ....

....

پێویستە مافی دایکایەتی و منداڵ بەخێوکردن لەبەرچاو بگیرێت و یارمەتی بدرێن

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

مافە کۆمەڵایەتییەکان

مافــە کۆمەڵایەتییــەکان بەوە دەناســرێنەوە، کــە پەیوەندییەکی پتەویــان بە ژیــان و گوزەرانی مرۆڤەوە هەیــە، ئەو مافانە بە یاســا دەســتەبەرناکرێن، بەڵکو پێویســتی بــە باروودۆخێکی ئابــووری گونجاو هەیە. ئەرکــی سەرشــانی دەوڵــەت و دامەزراوەکانە کار بــۆ دابینکردنیان بــکات. ئەو مافانە بە خێرایی دەســتەبەر ناکرێــت، بەڵکــو هێواش هێــواش جێیبەجێدەکرێت، چونکە پێویســتیان بــە دەرامەتێکی دارایــی زۆر هەیە، بەوەش وەســفدەکرێن کە مافێکن (دەبەخشــرێن).

ئــەم مافانــە لــە کۆنگــرە و پەیماننامــە و ڕێکەوتنــە نێودەوڵەتییــەکان گرنگییەکــی زۆریــان پێدراوە، بەرچاوتریــش لە(جاڕنامــەی جیهانــی مافەکانی مــرۆڤ) کە کۆمەڵگــەی مرۆڤایەتی بەیەک خێــزان دادەنێت و ئەندامەکانــی لــە مافــدا یەکســانن، هــەر وەک (پەیماننامــەی نێودەوڵەتــی تایبەت بە مافــە ئابووری و کۆمەڵایەتــی و ڕۆشــنبیرییەکان) جەخــت لــەوە دەکاتــەوە، کــە مــرۆڤ مافــی ئــەوەی هەیە لــە مافە کۆمەڵایەتییەکانــی بەهرەمەنــد بێــت، هەروەهــا دەبێــت هــەردوو ڕەگەزەکە ســوود لەو مافانــە وەربگرن.

مافــە کۆمەڵایەتییــەکان ئەم مافانە دەگرێتەوە: (مافــی پێکەوەنانی خێزان، مافی دەســتەبەری کۆمەڵایەتی، مافــی چاودێری دایکایەتی و منداڵان، مافی تەندروســتی، مافــی ژینگەیەکی خاوێن).

ئەرکی ماڵەوە

پ١ ئەگــەر مافــە کۆمەڵایەتییــەکان دەســتەبەر نەکرێــن چــی ڕوودەدات؟ قوتابی لــە دەفتەری بابەتــی (کارامەیی و بەهــا کۆمەڵایەتییــەکان) ئــەم بۆشــایانە پڕدەکاتــەوە، لــە نــاو کەوانەکــە ئامــاژە بەو کەموکوڕیانــە دەکات کــە لــە نەبوونــی مافە کۆمەڵایەتییــەکان پەیدادەبــن (بڵاوبوونــەوەی نەخۆشــی، بێبەشــبوونی نەخــۆش و بەســاڵاچووەکان لــە چاودێــری و یارمەتیدان، پیســبوونی ژینگە و پێشــێلکردنی مافی منداڵان).

نموونە: مافی پاراستنی تەندروستی: بڵاوبوونەوەی نەخۆشی

١– مافی ژینگەیەکی خاوێن ....

٢– مافی دەستەبەری کۆمەڵایەتی..............................

٣– مافی چاودێری دایکایەتی و منداڵان ....

پ٢ سێ نموونە بۆ مافە کۆمەڵایەتییەکان بهێنەوە؟

پ٣ بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت سێ لە هۆکارەکانی پیسبوونی ژینگە بژمێرە و سێ لەو ڕێگەیانەش کە دەتوانین ژینگەی پێ بپارێزین باسبکە؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

مافی ژینگەیەکی خاوێن	مافی چاودێری دایکایەتی ومنداڵان	مافی تەندروستی	مافی پێکەوەنانی خێزان

پاراستنی منداڵ و هەرزەکاران لە چەوساندنەوە مافێکی کۆمەڵایەتییە

یەکەی سێیەم
مافە ئابوورییەکان

بیرۆکەی سەرەکی

مـام بەختیـار لـە کارگەیـەک کارمەنـدە، سـەرمایەدارێکی بەڕێوەیدەبـات، لەبەرئـەوەی مـام بەختیـار بـاری دارایـی بـاش نییـە، ناچـارە بەرگـەی ئـەو کارە لـەو باروودۆخـە سـەختە بگرێـت، کـە بـۆ ماوەیەکـی درێـژی چەنـد کاتژمێـری بەرامبـەر کرێیەکـی زۆر کـەم کاربـکات. ئەمـەش گوزەرانێکـی شایسـتەی بـۆ دەستەبەری نـاکات. چەنـد جار خۆی و هاوڕێکانـی هەوڵیانـداوە، کـە بـاوەڕ بـە خـاوەن کارگەکە بکـەن، تـا بـارودۆخ و گوزەرانیـان چاکبکرێـت ئەمـەش بـە دیاریکردنـی کاتژمێرەکانـی کارکـردن و کرێیەکـی گونجاویـان لەبەرامبـەر ماندووبوونیـان پێبدرێـت، هەروەهـا باروودۆخێکـی دەروونـی گونجاویـان بـۆ بڕەخسـێنرێت، کـە هانیـان بـدات بـە مەبەسـتی بەردەوامبـوون لـە کارکـردن و داهێنانـدا، بـەڵام ئـەم هەوڵانـە شکسـتیان خـوارد و بـێ سوودبوون.

چالاکیی پۆل

پ١ بۆچی مام بەختیار بەرگەی کارێکی وا گرانی دەگرت؟

پ٢ ئەو گرفتە چی بوو کە مام بەختیار پێوەی دەناڵاند؟

پ٣ ئـەو داواکاریانـە چـی بـوون کـە مـام بەختیـار و هاوڕێکانـی پێشکەشـی خـاوەن کارگەکەیـان کـرد؟

پ٤ ئایا مـام بەختیـار و هاوڕێکانـی سـەرکەوتووبوون لـە بەدەسـتهێنانی داواکاریەکانییـان؟ بۆچـی؟

وشە بۆ فێربوون

خاوەندارێتی،
پاداشتی،
بێکاری،
نەقابەکان.

بیر دەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی مافە ئابوورییەکان بکەم:

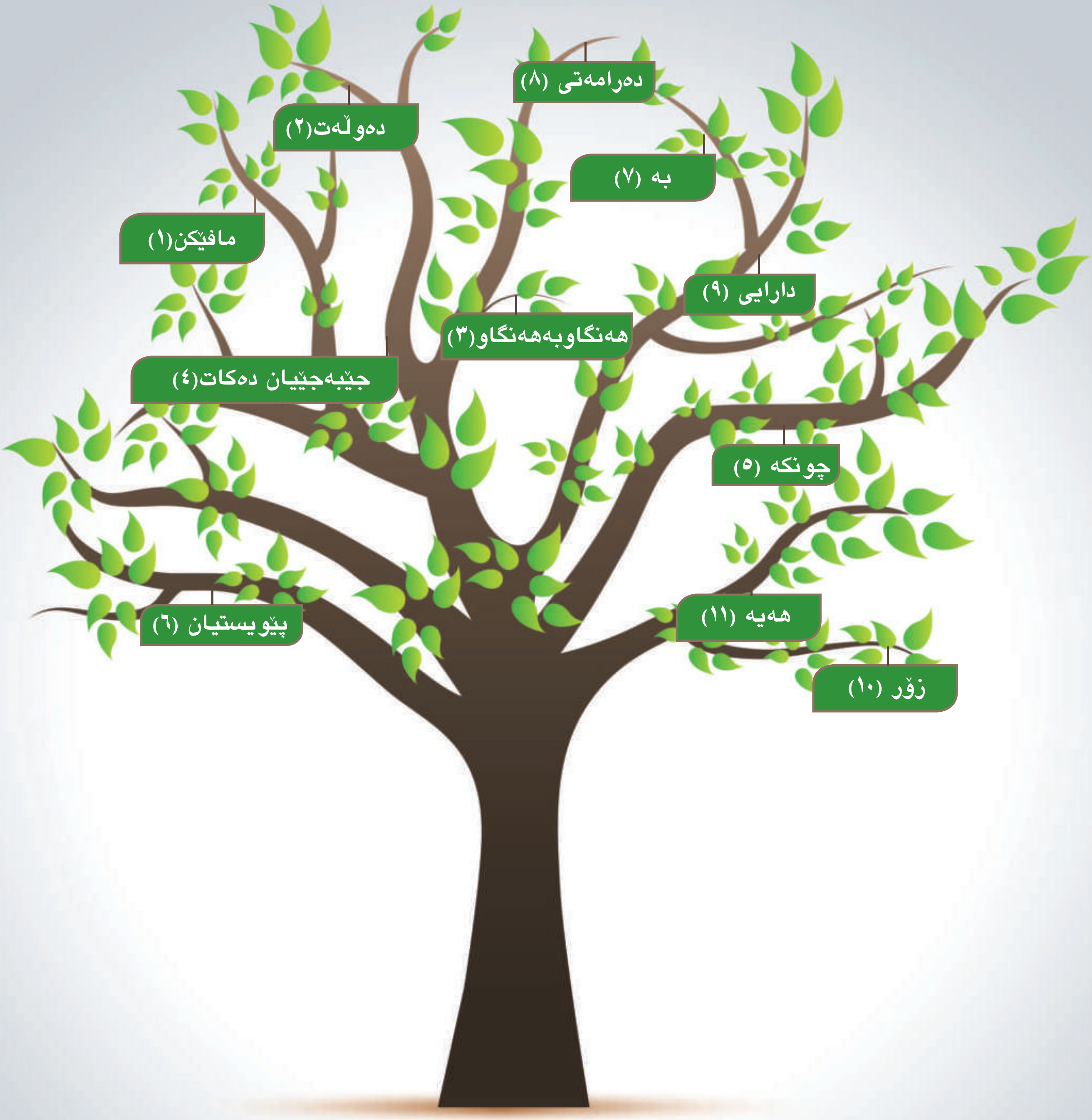

مافە ئابوورییەکان ....

....

هەموو تاکێک بە تەنها یان بە هاوبەشی مافی خاوندارێتی هەیە

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

مافە ئابوورییەکان

مافە ئابوورییەکان لەگەڵ مافە کۆمەڵایەتییەکان لە چەند لایەنێکەوە هاوبەشن، بەوە دەناسرێنەوە کە پەیوەندییەکی پتەویان بە ژیان و گوزەرانی مرۆڤەوە هەیە، ئەو مافانە بە یاسا دەستەبەر ناکرێن، بەڵکو پێویستی بە بارودۆخێکی ئابووری گونجاو هەیە و ئەرکی سەرشانی دەوڵەت و دامەزراوەکانییەتی دابینیان بکات، ئەو مافانە بە هێواشی و پلە بە پلە دەستەبەر دەکرێن، چونکە پێویستیان بە داهاتێکی دارایی زۆر هەیە، بەوە وەسفدەکرێن کە مافێکن (دەبەخشرێن).

لە(جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ) جەخت لەو مافە ئابووریانە کراوەتەوە کە پەیوەندارن بە کارکردن و خاوەندارێتی و کرێ و پاداشتی دادوەرانە، هەر وەک (پەیماننامە نێودەوڵەتی تایبەت بە مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییەکان) جەختی لەوە کردەوە کە مرۆڤ مافی ئەوەی هەیە سوود لە مافە ئابوورییەکانی وەرگرێت. هەروەها مافی گەلانە بە ئازادی سەرمایە و داهاتی سروشتییان بەکاربهێنن، سەرباری جەختکردنەوە لە پێکهێنانی نەقابەکان و پاراستنی منداڵ و هەرزەکاران لە چەوساندنەوەی ئابووری.

مافە ئابوورییەکان ئەم مافانەن: (مافی خاوەندارێتی، مافی کارکردن، مافی ئازادی لە هەڵبژاردنی جۆری کار، مافی پاراستن لە بێکاری، مافی یەکسانی لە کرێی کار، مافی پاداشتکردنی یەکسان، مافی پاراستنی بەرژەوەندییە واتایی و ماددییەکان کە بەرهەمی هەر کارێکی زانستی و ئەدەبی و هونەرین).

ئەرکی ماڵەوە

پ١ ئەو مافانە باسبکە کە لەم ڕستانە ئاماژەی پێدراوە.

١- سامانە سروشتییەکان مافی گەلی کوردستانن. ٢- ڕاز کار دەکات. ٣- ئازاد خانوێکی هەیە.

پ٢ سێ نموونە بۆ مافە ئابوورییەکان بهێنەوە.

پ٣ ئایا حەزدەکەیت لە ئایندەدا بەرهەمی ئەدەبی و زانستی و هونەریت هەبێت؟ ئایا بە پێویستی دەزانیت لەبەرامبەر ئەو بەرهەمانە پاداشتی ماددیی و واتایی وەربگرێت؟ بۆچی؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

مافی کارکردن	مافی یەکسانی لە کرێی کار	مافی خاوەندارێتی	مافی پاراستن لە بێکاری

مافی پاراستنی بەرژەوەندیە واتایی و ماددیەکان کە بەرهەمی هەر کارێکی ئەدەبی و هونەرین مافێکی ئابوورییە

یەکەی چوارەم

مافە ڕۆشنبیرییەکان

بیرۆکەی سەرەکی

نەسرین مامۆستای بابەتی کۆمەڵایەتییە، بڕیاریدا قوتابییەکان بە کوڕ و کچیانەوە فێری سەرەتاکانی مافە ڕۆشنبیرییەکانی مرۆڤ بکات.

قوتابییانی خۆشەویست، پێویستە بزانن، هەموو گەلانی جیهان خاوەنی ناسنامەی ڕۆشنبیری خۆیانن، کە شێوازی ژیان و کولتووری جیاواز لە ئەوانیتر و سیمبولەکانیەتی و شانازیان پێدەکات. مافی هەموو مرۆڤێکە کە شانازی بە ناسنامەکەیەوە بکات و ئینتیمای بۆی هەبێت، چونکە بەشێکە لێی و بەبێ ئەمانە واتایەک بۆ بوونی نامێنێت، هاوکات ڕێز لە ناسنامەی ڕۆشنبیری ئەوانیتر بگرێت، چونکە هەموو گەلێک خاوەنی ناسنامەی ڕۆشنبیری تایبەت بە خۆیەتی کە ئینتیمای بۆ هەیە. فرەڕەنگی ڕۆشنبیری وا دەخوازێت جیاوازیی نەکرێت لە نێوان نەتەوە و گەلانی جیهان، یان وا سەیری ڕۆشنبیری خۆمان بکەین کە باڵاترە لە ڕۆشنبیری ئەوانیتر، یاخود خۆمان بە چاکتر لەوان بزانین، بەڵکو پێویستە بە چاوێکی یەکسان سەیری ڕۆشنبیرییەکەیان بکەین و داوای لێبوردەیی و ڕاستگۆیی لە نێوان گەلانی جیهان بکەین.

چالاکیی پۆل

پ١ ناسنامەی ڕۆشنبیری چ دەگرێتەوە؟

پ٢ بۆچی پێویستە هەموو مرۆڤێک شانازی بە ناسنامەی ڕۆشنبیری خۆیەوە بکات؟

پ٣ فرەڕەنگی ڕۆشنبیری چی دەخوازێت؟

پ٤ بۆچی دەبێت هەموو مرۆڤێک ڕێز لە ناسنامەی ڕۆشنبیری ئەوانیتر بگرێت؟

وشە بۆ فێربوون

کولتوور،
شانازی،
ڕۆشنبیری،
لێبوردەیی.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی مافە ڕۆشنبیرییەکان بکەم:

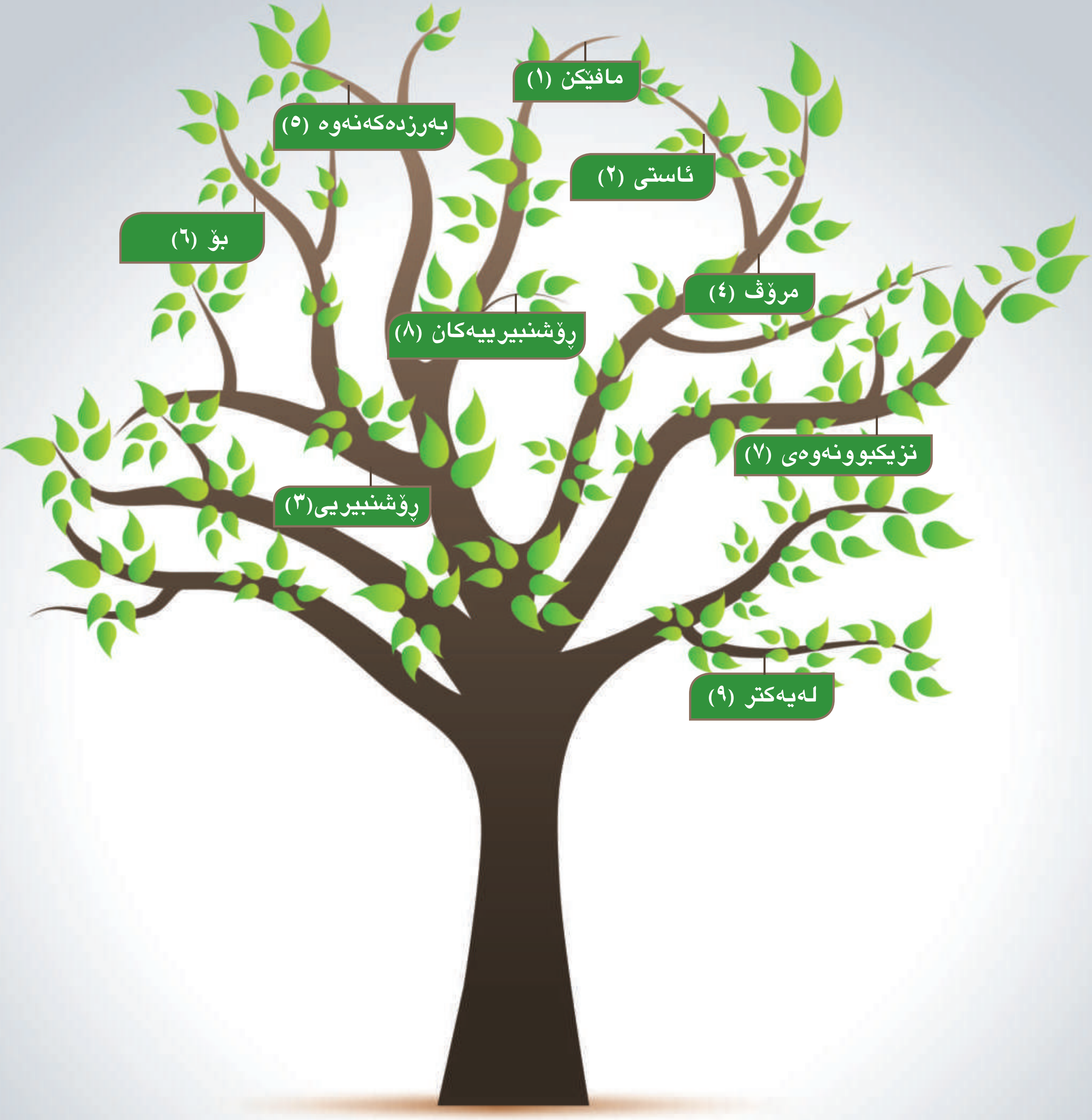

مافە ڕۆشنبیرییەکان ....

....

مافی بەهرەمەندبوون لە پێشکەوتنە زانستییەکان و جێبەجێکردنیان مافێکی ڕۆشنبیرییە

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

مافە ڕۆشنبیرییەکان

ڕۆشنبیری بریتییە لە کۆمەڵێک (داب، نەریت، عورف، بەها و ئاکار) بۆ ماوەیی کە کۆمەڵە خەڵکێکی پێدەناسرێتەوە و بەیەکەوەیان دەبەستێتەوە. ڕۆشنبیری سوودی جۆراوجۆری هەیە، ڕۆڵی هەیە لە بەشداریکردن لە بوژانەوە و پێشکەوتنی کۆمەڵگە ، هەروەها بۆ گەشەکردنی ئارەزووە کەسییەکان و چارەسەرکردنی گرفتەکان یارمەتیدەرە.

ڕۆشنبیری تەنها تایبەت نییە، بە نەتەوەیەک یان گەلێکی دیاریکراو، بەڵکو مافێکی هەموو مرۆڤایەتییە و بە میرات نەوەکان ڕادەستی یەکتری دەکەن و بە تێپەربوونی ڕۆژگار توانای مانەوە و بەردەوامبوونیان، هەیە.

جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ جەخت لە پێویستی پاراستن و مانەوەی مافە ڕۆشنبیرییەکان و پتەوکردنی لێک تێگەیشتن و لێبوردەیی و دۆستایەتی نێوان هەموو نەتەوەکان دەکاتەوە، هەر وەک (پەیماننامەی نێودەوڵەتی تایبەت بە مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییەکان) جەخت لەوە دەکاتەوە، کە دەبێت مرۆڤ لە مافە ڕۆشنبیرییەکانی بەهرەمەندبێت و یەکسانی لە نێوان هەردوو ڕەگەزەکە هەبێت لەو بەهرەمەندبوونە، پێویستە ڕەچاوی سیاسەتێک بکرێت پەرە بە گەشەکردنی ڕۆشنبیری بدرێت...

مافەکانی ڕۆشنبیری مرۆڤ ئەمانەن: (مافی بەشداربوون لە ژیانی ڕۆشنبیری و مافی بەهرەمەندبوون لە هونەر و مافی سوود وەرگرتن لە پێشکەوتنی زانستی و جێبەجێکردنی و مافی پاراستنی بەرژەوەندییە واتایی و ماددییەکان کە دەرەنجامی بەرهەمی هزری و زانستی و ئەدەبین، هەروەها پتەوکردنی پەیوەندییەکانی تێگەیشتن و لێبوردەیی و دۆستایەتی لە نێوان هەموو نەتەوەکاندا).

ئەرکی ماڵەوە

پ١ ئەو مافانە چین کە لەم ڕستانە ئاماژەیان پێدراوە:

١- شیرین حەزی لە مۆسیقایە ٢- ئازاد چالاکیی ڕۆشنبیریی جۆراوجۆری هەیە.

پ٢ سێ نموونە بۆ مافە ڕۆشنبیرییەکان بهێنەوە؟

پ٣ بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت سێ ڕێگە بژمێرە، کە مرۆڤ دەتوانێت بەکاری بهێنێت بۆ ئەوەی پەرە بە ڕۆشنبیریی خۆی بدات؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

بەشداربوون لە ژیانی ڕۆشنبیریی	سوود وەرگرتن لە پێشکەوتنی زانستی	بەهرەمەندبوون لە هونەر	پتەوکردنی پەیوەندییەکان لە نێوان نەتەوەکاندا

ڕێزگرتن و دەستبەردارنەبوونی ئازادی توێژینەوەی زانستی و چالاکیی داهێنان مافێکی ڕۆشنبیرییە

بەشی سێیەم

کارامەییەکان (کارامەییە کۆمەڵایەتییەکان)

١ داواکردنی یارمەتی

٢ ڕادەربڕین

٣ ڕاجیاوازی

٤ داوای لێبوردنکردن

ماوەی جێبەجێکردن

ژمارەی هەفتە	ژمارەی بەشەوانە
٤	٨

ئامانجەکانی فێربوون

١- قوتابی واتای یارمەتی و شێوازەکانی و گرنگییەکەی دەزانێت.

٢- هۆکاری پێویستییەکانی خەڵک بەیەکتر و ئەو هۆکارانەش کە یارمەتیدەرن بۆ بڵاوبوونەوەی ڕۆشنبیری داواکردنی یارمەتی تێدەگات.

٣- واتای ڕادەربڕین و سوودەکانی دەزانێت.

٤- مەرجەکانی ڕادەربڕین دەژمێرێت.

٥- واتای ڕاجیاوازی و بایەخ و مەرجەکانی دەزانێت.

٦- وەسفی ئەو ڕێگەیانە دەکات، کە دەتوانن ڕۆشنبیری ڕاجیاوازی بەرجەستە بکەن.

٧- واتای لێبوردن و بایەخەکەی دەزانێت، ئەو لایەنانە دیاریدەکات کە پێویستە ڕەچاویان بکات لە کاتی داواکردنی لێبوردن.

٨- وەسفی داوای لێبوردن وەک ڕۆشنبیری دەکات.

یەکەی یەکەم
داواکردنی یارمەتی

بیرۆکەی سەرەکی

لانە قوتابییەکی زیرەکە، خۆشەویستی دایکوبابیەتی، جێگەی ڕێز و خۆشەویستی مامۆستایانە. لەبەر ئەوەی لانە حەزی لە بابەتی کۆمەڵایەتییە، مامۆستای بابەتی کۆمەڵایەتی داوای لێکرد، بڵاوکراوەیەک بۆ بابەتی کۆمەڵایەتی ئامادەبکات و گرنگترین سیمبولە کۆمەڵایەتییەکانی شاری تیادا ڕەنگبداتەوە. لانەش ئەمەی پەسندکرد و دەستیکرد بە ئامادەکردنی بڵاوکراوەکە. بەڵام دوای ماوەیەک ناچاربوو کارەکە ڕابگرێت، چونکە پێویستی بە ژیاننامەی هەندێک شاعیری شارەکە هەبوو، کە لە کتێبخانەی قوتابخانە دەستی نەکەوتن. سارای هاوڕێی پێیگوت: مامۆستای کۆمەڵایەتی لە ماڵی خۆی کتێبخانەیەکی گەورەی هەیە و دەتوانێت داوای یارمەتی لە ئەو بکەیت. لانە گوتی: نەخێر شەرمدەکەم داوای لێبکەم. دوای ئەوەی کاتی ڕادەستکردنی بڵاوکراوەکە نزیک بووەوە، لانەش کارەکەی تەواو نەکردبوو، مامۆستای کۆمەڵایەتی هۆی تەواو نەبوون و دواکەوتنەکەی لە لانە پرسی، لانەش هۆیەکەی کە نەبوونی سەرچاوە بوو بۆ باسکرد. مامۆستا گوتی: ئەی بۆ بە منت نەگوت؟ دەبێت بزانی کە نابێت لە داواکردنی یارمەتی دوودڵ بیت، بەتایبەت لە کەسوکار و مامۆستا و هاوڕێکانت. بەیانی هەموو ئەو کتێبانەت بۆ دەهێنم، کە پێویستت پێیان هەیە. مامۆستا بۆ بەیانی کۆمەڵێک کتێبی بۆ لانە هێنا، کە سوودیان بۆ ئامادەکردنی بڵاوکراوەکە لێوەردەگیرا.

چالاکیی پۆل

قوتابیان دابەشدەبن بۆ پێنج گروپ بۆ ئەوەی گفتوگۆ بکەن دەربارەی ئەم بابەتانە:

١. گروپی یەکەم لە گرنگیی ئامادەکردنی بڵاوکراوەکانی قوتابخانە دەدوێن.
٢. گروپی دووەم لە بەهای گرنگییدان بە سیمبولە کۆمەڵایەتییەکان دەدوێن.
٣. گروپی سێیەم سوودی کتێبخانەی قوتابخانە ڕووندەکەنەوە.
٤. گروپی چوارەم لایەنە نەرێنییەکانی شەرمکردن ڕووندەکەنەوە.
٥. گروپی پێنجەم چۆنییەتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو کتێبانەی کە وەریدەگرێت ڕووندەکەنەوە.

وشە بۆ فێربوون

بڵاوکراوە،
سیمبول،
کتێبخانە،
بونەوەر.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی داواکردنی یارمەتی بکەم:

داواکردنی یارمەتی ....

....

وا چاکە لە کاتی پێویستدا، دوودڵ نەبین لە داواکردنی یارمەتی

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

مرۆڤ بونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە، ئەمەش واتای ئەوەیە کە ناتوانێت بە تەنیا بژی، بەڵکو لەگەڵ ئەوانیتر دەژیت و پێویستیشیان بە یەکترە.

پێویستیی مرۆڤ بەیەکتری بەپێی قۆناغەکانی تەمەن و ئەو کارانەی دەیکەن و جیاوازیی ئەو بارودۆخەی کە تیایدا دەژین دەگۆڕێت. بەساڵاچوو و نەخۆشەکان لە کاتی پێویست پێویستیان بە یارمەتیدانی کەسانی ترە، کە خۆیان هەندێک لەو کارانەیان بۆ ناکرێت. قوتابی پێویستیی بە مامۆستایە بۆ ئەوەی هەندێک بابەتی خوێندنی بۆ شیبکاتەوە. هەژارەکانیش پێویستیان بە یارمەتیدانە چونکە دەستیان کورتە. داهێنەرەکانیش پێویستیان بە کەسانێک هەیە کە هەڵسەنگاندن بۆ هەندێک لە کارە زانستی و ئەدەبی و هونەرییەکانیان بکەن. لە کۆتاییدا دەبێت ڕۆشنبیریی هاریکاریی بڵاوبکەینەوە. ئەمەش بە داواکردنی یارمەتی بێ دوودڵی لە کاتی پێویست و نرخاندنی گیانی هاوکاریی و پتەوکردنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان دەبێت.

داواکردنی یارمەتی لە کاتی پێویستدا هاوکاریی نێوان ئەندامانی کۆمەڵگە پتەوتر دەکات. هەروەها یارمەتیدەریشە لە بەدیهێنانی ئامانجەکان و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیش بەهێزتر دەکات.

ئەرکی ماڵەوە

پ١ بۆچی لانە لە تەواوکردنی بڵاوکراوەی قوتابخانە وەستا؟

پ٢ سارا چ پێشنیازێکی بۆ لانە کرد؟

پ٣ ئامۆژگاری مامۆستای کۆمەڵایەتی بۆ لانە چی بوو؟

داواکردنی یارمەتی کارامەییەکی ژیانە دەبێت گەشەی پێبدرێت

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

یارمەتیدانی قوتابی	یارمەتیدانی بەساڵاچوو	یارمەتیدانی هەژار	یارمەتیدانی نەخۆش

داواکردنی یارمەتی ڕۆشنبیرییە و پێویستە بڵاوبکرێتەوە

یەکەی دووەم

ڕادەربڕین

بیرۆکەی سەرەکی

گفتوگۆی نێوان ئالان و سۆما:

ئالان: تەنها یەک هەفتەمان بۆ فستیڤاڵی قوتابخانە ماوە، منیش بابەتێکم دەربارەی گرنگیی کتێبەکانی ئەدەب لە گەشەکردنی ڕۆشنبیریی گشتیی ئامادەکردووە و تیایدا باسی بایەخی خوێندنەوەی چیرۆک و شیعر و شانۆگەریم کردووە. هاوڕێکەم، شکۆ، لەو ئاهەنگە بەشداریدەکات.

سۆما: بەڵام شکۆ بابەتێک دەربارەی کتێبە زانستییەکان، نەک ئەدەبییەکان ئامادە دەکات، ئەو وای دەبینێت، کە کتێبە زانستییەکان دەربارەی دۆزینەوەکان لە بوارەکانی پزیشکی و کیمیا و بیرکاری، سوودیان لە کتێبە ئەدەبییەکان زیاترە!

ئالان: شتێکی ئاساییە، ئەو لە ڕادەربڕین سەربەستە، هەروەها منیش بە مافی خۆمی دەزانم ڕاشکاوانە ڕای خۆم دەربڕم و دەبێت ڕێز لە ڕای ئەویش بگرم.

سۆما: هەتا ئەگەر لەگەڵ ڕای تۆش جیاواز بوو؟

ئالان: بەڵێ، ئەو هاوڕێمە لەوانەیە لە کۆتایدا یان ئەو ڕای من پەسند بکات، یان من ڕای ئەو پەسند بکەم.

چالاکیی پۆل

قوتابیان دابەشدەبن بۆ پێنج گروپ بۆ ئەوەی گفتوگۆ بکەن دەربارەی ئەم بابەتانە:

١. گرووپی یەکەم گرنگیی گفتوگۆ باسدەکەن.
٢. گرووپی دووەم سوودی فستیڤاڵەکانی قوتابخانە ڕووندەکەنەوە.
٣. گرووپی سێیەم دەربارەی پەسندکردنی جۆرێک کتێب بەسەر ئەوانیتر دەدوێن.
٤. گرووپی چوارەم گرنگیی پۆلێنکردنی کتێب گفتوگۆ دەکەن.
٥. گرووپی پێنجەم ئەو ڕێگەیانەی کە بەکاریان دەهێنن بۆ ئەوەی بسەلمێنن کە ڕایەکەمان ڕاستە باسدەکەن.

وشە بۆ فێربوون

گفتوگۆ،
فستیڤاڵ،
دیموکراسی،
متمانە،
ئاکار،
دابونەریت.

بیردەکەمەوە ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی ڕادەربڕین بکەم:

ڕادەربڕین ....

....

ڕادەربڕین ڕێزگرتنە لە خود

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

ڕادەربڕیـن یارمەتیدەرێکە بـۆ پاراستنی مافەکانی مـرۆڤ و زەمینـەش بـۆ دیموکراسی لـە هەموو بوارەکانی ژیـان وەک: مـاڵ، قوتابخانـە، دەزگا و دامەزراوەکانـی دەوڵـەت خۆشـدەکات، هەروەهـا ئازایەتـی و متمانـە بەخۆبوونیـش بـە مـرۆڤ دەبەخشـێت، گیانـی هەسـتکردن بـە بەرپرسـیاریێتی لـە مـرۆڤ جێگیـردەکات، بـەڵام ڕادەربڕیـن بـە واتـای ئـازادی ڕەهـا لـە گوتنـی هەمـوو شـتێک لـە هەمـوو شـوێنێک نایێـت، کـە پێمـان خۆشـبێت، بەڵکـو ڕێککاری و سنووریش هەیـە، کـە دەبێت ڕەچـاو بکرێـت لـە کاتـی ڕادەربڕینـدا. وا چاکە سـوود لـە ڕادەربڕیـن وەربگیرێـت و بـە ئەرێنـی و ڕێـزەوە، نـەک بەناشـرینی و نەرێنـی دەربڕێـت. دەبێت لەکاتـی ڕادەربڕیـن پابەنـدی ئـاکارە جێگیـرەکان و دابونەریتـەکان بیـن، ڕێـز لـە مافـی ئەوانـی دی لـە ڕادەربڕینـدا بگریـن.

ئەرکی ماڵەوە

پ١ شکۆ لای وایـە کـە کتێبـە زانستییەکان سـوود بەخشـترن لـە کتێبـە ئەدەبییـەکان. ئایا هـاوڕای لەگەڵـی؟ بۆچـی؟

پ٢ ئایا هەڵوێستی ئالان لەگەڵ شکۆی هاوڕێی ئەرێنی بوو؟ بۆچی؟

پ٣ ئایا پشتیوانی پێشهاتەکەی ئالان لە کۆتایی گفتوگۆیەکە دەکەیت؟

پ٤ سوودەکانی ڕادەربڕین چین؟

ڕادەربڕین کارامەییەکی ژیانە وا چاکە گەشەی پێبدەین

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

ڕێگرتن لە ئازادی ڕادەربڕین	ڕێزگرتن لە ئازادی بیروڕا	بەرتەسککردنەوە ئازادی ڕۆژنامەگەری	ڕۆژنامەگەریی ئازاد

ڕادەربڕین ئازایەتییە

یەکەی سێیەم

ڕاجیاوازی

بیرۆکەی سەرەکی

گفتوگۆی ڕێبین و ساوێن:

ڕێبین: من حەزناکەم بۆ ماوەی چەند کاتژمێرێک بەدیار تەلەڤزیۆنەوە دابنیشم، چونکە ئەمە کات بەفیڕۆدانە و زیانیش بەچاو دەگەیێنێت. زۆرجار ئەمە بەخوشک و براکانیشم دەڵێم، ئەوانیش گوێم لێدەگرن. ئێستا ئێمە تەنها سەیری چەند بەرنامەیەک دەکەین، کە ئەوانیش سوودبەخشن.

ساوێن: منیش حەز ناکەم بۆ ماوەی چەند کاتژمێرێک بەدیار تەلەڤزیۆنەوە دابنیشم، دەزانم تەنها کات بەفیڕۆدانە و بۆ چاوەکانیشمان زیانبەخشە. بەڵام ئامۆژگاری خوشک و براکانم ناکەم کە واز لە سەیرکردنی بهێنن، چونکە گوێم لێناگرن، لەبەر ئەوەی زۆر حەزیان لە بەرنامەکانی تەلەڤزیۆنە و شەیدای بوون، لە ماڵی ئێمە تەلەڤزیۆن زۆربەی کات پێکراوە، ئەگەر کەسیشمان سەیری بەرنامەکانی نەکەین.

چالاکیی پۆل

پ١ بۆچی ڕێبین پێی باش نییە بۆ ماوەیەکی درێژخایەن بەرامبەر تەلەڤزیۆن دابنیشێت؟ ئایا ئەمە ڕاستە؟

پ٢ ئایا لایەنگیری پێشکەشکردنی ئامۆژگاری بۆ خوشک و براکانت دەربارەی هەندێک بابەت؟ لەبەرچی؟

پ٣ ئایا هەبوونی ئامێری تەلەڤزیۆن لە ماڵەوە سودبەخشە یان نا؟ لەبەرچی؟

پ٤ ئایا لە دوای ئەوەی ڕێبین و ساوێن بۆچوونیان جیاواز بوو.. وا چاکە دۆستایەتیان بەردەوام بێت؟

وشە بۆ فێربوون

دانان بەوانیتر،

گفتوگۆ،

داهێنان،

ئافراندن،

ڕێککەوتن.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی ڕاجیاوازی بکەم:

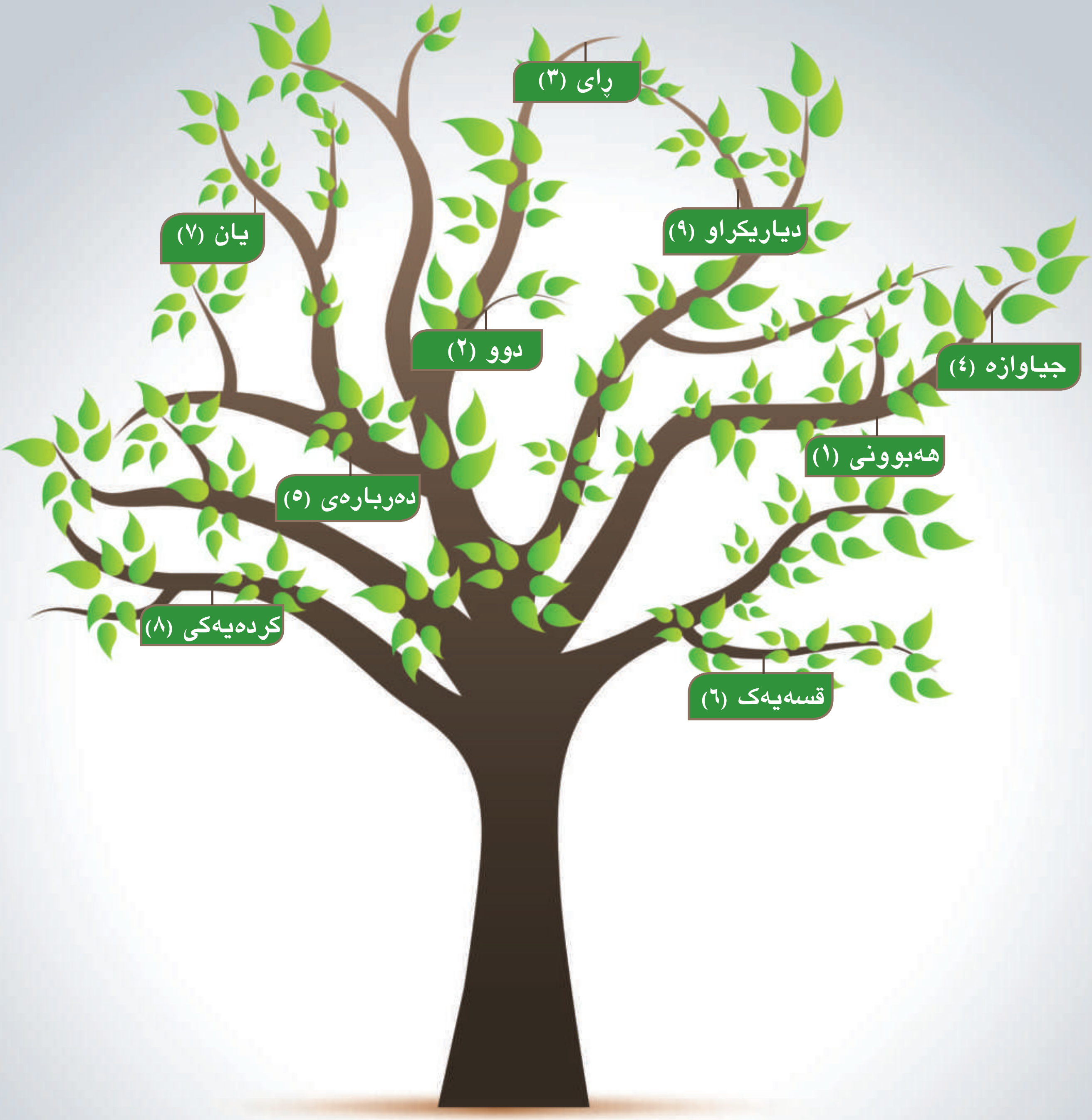

ڕاجیاوازی ....

....

ڕاجیاوازی پەرە بە کەسایەتیمان دەدات

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

بە جیاوازیی کەسایەتیمان، ئاستی خوێندەواریمان، باروودۆخی ژیانمان، هەڵوێستمان جۆراوجۆرە، ئەم جۆراوجۆرییە دەبێتە هۆی جیاوازیی بیرورامان لەگەڵ ئەوانیتر، بەڵام ئەم جیاوازییە کارێکی هەرەمەکی نییە و ئازادی رەهاش لە رەتکردنەوەیان بەحەزی خۆمان نییە، بەڵکو رێسا و یاسای خۆی هەیە، کە دەبێت رەچاوبکرێن لە کاتی جیاوازیی بیروڕادا. وا چاکە ڕاجیاوازیی بە پێداگری و مکوڕی بێت و هۆکارێک نەبێت بۆ رەتکردنەوەی ئەوانیتر و قسە و کردەی نەرێنی لەخۆ بگرێت، دەبێت جێگرەوەی باشتر لە شوێنی بابەتە رەتکراوەکان پێشکەشبکرێت.

بۆ رێزگرتن لە جۆراوجۆری پێویستە هەموومان کارێک بکەین کە رۆشنبیریی ڕاجیاوازیی جێگیر بکات، بەر لە هەرشتێکیش دانان بە ئەوانیتر، بڵاوکردنەوەی رۆشنبیریی گفتوگۆ پەسندکردنی ئەوانی ترە.

ڕاجیاوازی هەلێکە بۆ زانینی رای ئەوانیتر و هاندەریشە بۆ توێژینەوەی زانستی و دیدی ئەوانیتر، بە بیرۆکەی نوێمان دەمانگەیەنێت و لە چارەسەرکردنی کێشەکان یارمەتیدەر دەبێت و لایەنی داهێنان و ئافراندنمان بەهێزتر دەکات.

ئەرکی ماڵەوە

ڤیان بەردەوام لەگەڵ هاوڕێکانی گفتوگۆی هەندێک بابەت دەکەن و هەرگیز لەگەڵیان ناگاتە رێککەوتن و لێیان زویر دەبێت، بۆ ماوەی چەند رۆژێک لێیان دەتۆرێت و دوای دەگەرێتەوە لایان و ئاشتیاندەکاتەوە.

١. رەفتاری نادروست چییە؟
٢. ئایا راستە ئەگەر لەگەڵ ئەوانیتر هاوڕا نەبووین لێیان زویر بین؟
٣. پێویستە ڤیان چی بکات؟
٤. ئایا دەتوانین رەفتاری ڤیان راست بکەینەوە؟ بۆچی؟

دوای خوێندنەوە و تێگەیشتن لە گفتوگۆی نێوان رێبین و ساوێن، رووی لێکچوونی نێوانیان دەربخە؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

گفتوگۆ لەگەڵ ئەوانیتر	گوێنەگرتن لە ئەوانیتر	ئامۆژگاریکردنی ئەوانیتر	ڕێزگرتن لە ئەوانیتر

ڕاجیاوازی پەیوەندیەکانمان لەگەڵ ئەوانیتر تێکنادات

یەکەی چوارەم

داوای لێبوردنکردن

بیرۆکەی سەرەکی

تارا قوتابییەکی زیرەکە، لەگەڵ هاوڕێکانی ڕێز لە یەکتر دەگرن و یەکتریان خۆشدەوێت، ڕۆژێکیان بە غەمباریی و خەمۆکییەوە گەڕایەوە ماڵەوە، دایکی پرسیاری هۆکاری غەمبارییەکەی لێکرد؟ تارا گوتی: ئەمڕۆ بەبێ مەبەست چەند وشەیەکم لە دەفتەری سازانی هاوڕێم نووسی، ئەویش لێم زویر بوو، گوتی هیچی تر قسەت لەگەڵ ناکەم. دایکی تارا گوتی: ئەی چیدەکەیت؟ تارا گوتی: نازانم.. دایکی گوتی: بەیانی داوای لێبوردنی لێبکە لەو هەڵەیەی ڕوویداوە. تارا گوتی: بۆچی داوای لێبوردن بکەم؟ من بەبێ مەبەست ئەو کارەمکردووە. دایکی گوتی: قەیناکات، کارێکی هەڵەتکردووە، جا بە مەبەست، یان بێ مەبەست بێت، هەموو مرۆڤێکیش هەڵەدەکات، بەڵام وا جوانە دان بە هەڵەکانمان بنێین و داوای لێبوردنیش لەوانە بکەین، کە هەڵەمان بەرامبەر کردوون. تارا داوای لێبوردنی لە هاوڕێکەی کرد لەوەی ڕوویداوە، گوتی: بەڵێندەدەم هەڵەی وا دووبارە نەکەمەوە. سازان بە خەندەوە گوتی: بووراوی، تۆ هاوڕێیەکی ڕێزدار و خۆشەویستی.

چالاکیی پۆل

قوتابیان دابەشدەبن بۆ چوار گرووپ بۆ ئەوەی گفتوگۆ بکەن دەربارەی ئەم بابەتانە:

١. گرووپی یەکەم پێویستبوونی پاراستنی کەلوپەلی ئەوانیتر باسدەکەن.

٢. گرووپی دووەم بیرۆکەی ڕێزگرتن لە کتێب باسدەکەن.

٣. گرووپی سێیەم سوودی ئاگادار کردنەوەی دایبابمان لە کێشەکان باسدەکەن.

٤. گرووپی چوارەم باس لەو شتانە دەکەن کە پێویستە بیکەین بۆ ئەوەی هەڵە نەکەین.

وشە بۆ فێربوون

بەڵێن،

دانان بە هەڵە،

هەرەمەکی،

دەروون.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی داوای لێبوردن بکەم:

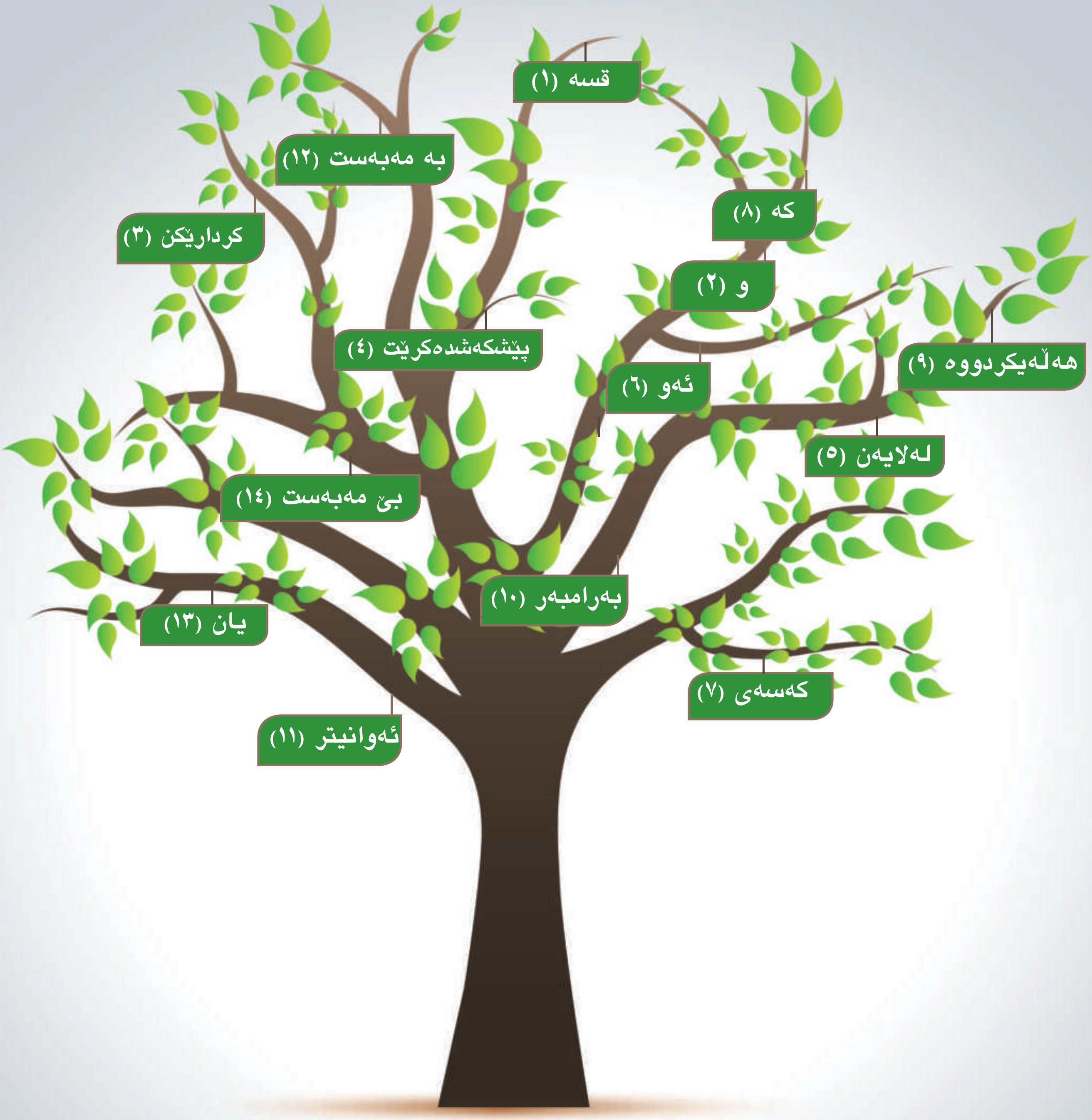

داوای لێبوردن ....

....

داوای لێبوردن ئەرکێکی ئاکاریە

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

داوای لێبـوردن خەسـڵەتێکی جوانـە، پێویسـتـە مـرۆڤ پێیـەوە پابەنـد بێـت، مـرۆڤ نـرخ و بەهـای پـێ دانابەزێت و پەیوەندیـی بـە گـەورە وبچووکـەوە نییـە. هەرکەسـێک هەڵـە بـکات پێویسـتـە داوای لێبـوردن بـکات، داوای لێبـوردن تەنهـا چەنـد وشـەیەک نییـە بگـرە ڕۆشـنبیرییە، وشـە و کـردارە، دەبێـت بـە دڵسۆزی و ڕاستگۆیی داوابکرێت بـۆ ئـەوەی ئەوانیتـر پێـی کاریگەربن.

لێرەدا هەندێـک شـت هـەن دەبێـت لـە کاتـی داواکردنـی لێبـوردن لـە ڕووداوی هەڵـە ڕەچاوبکرێـن، نابێـت داوای لێبـوردن بەشـێوەیەکی هەڕەمەکـی بێـت، بەڵکـو دەبێـت خـۆی بـۆ ئامـادە بکرێـت. بێگومـان دەبێـت ئامادەییمـان تێـدا بێـت بـۆ داواکردنـی لێبـوردن، هەروەهـا دان بـە هەڵەکانمـان بنێیـن و کاتـی گونجـاو دەستنیشـان بکەیـن بـۆ داواکردنـی لێبـوردن، نابێـت داواکردنـی لێبـوردن بـۆ ماوەیەکـی درێـژ دوابخەیـن بـۆ ئـەوەی کاریگـەری خـۆی لـە دەسـت نـەدات.

داوای لێبـوردن ڕۆڵـی خـۆی لـە چارەسـەرکردنی گرفتەکانمـان دەبینێـت و پەیوەندیەکانمـان پتـەو دەکات، هەروەهـا وامـان لێـدەکات ڕێـزی خۆمـان بگریـن، پشـوویەکی دەروونیشمان پێدەبەخشێت.

ئەرکی ماڵەوە

وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەوە:

1. بۆچی تارا بە غەمباری و خەمۆکی گەڕایەوە ماڵەوە؟
2. بۆچی تارا بە پێشنیازی دایکی ڕازی نەبوو، کە داوای لێبوردن لە هاوڕێکەی سازان بکات؟
3. ئایا سازان چاکی کرد، کە داوای لێبوردنی تارای وەرگرت؟ بۆچی؟

میر ڕاهاتـووە هەمیشە هاوڕێکانی بێزار بـکات، هـەر زووش پەشیمان دەبێتـەوە و داوای لێبـوردن دەکات و بە پێکەنینـەوە دەڵێت: گاڵتـەم دەکرد!

1. ڕەفتاری نەشیاو چییە؟
2. ئایا ڕاستە هەتا بە گاڵتەش ئەوانیتر بێزار بکەین؟
3. پێویستە میر چی بکات؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

داوای لێبوردنکردن	هەراسانکردنی ئەوانیتر	هەستکردن بە ئاسوودەیی	خۆشیی و بەختەوەری

داوای لێبوردن بەڵگەی ڕیزگرتنە لە ئەوانیتر

بەشی چوارەم

بەهاکان (بەها کۆمەڵایەتییەکان)

١. بوێری
٢. جێبەجێکردنی بەڵێنەکان
٣. خاکەڕایی
٤. ئارامی

ماوەی جێبەجێکردن

ژمارەی هەفتە	ژمارەی بەشەوانە
٤	٨

ئامانجەکانی فێربوون

١- قوتابی واتای بوێری و گرنگیی و شێوەکانی فێردەبێت.

٢- ناوی ئەو بابەتانە دەڵێت کە بوێری بە مرۆڤ دەبەخشن.

٣-واتای جێبەجێکردنی بەڵێنەکان و گرنگییەکەی و هۆکارەکانی دەزانێت.

٤- لێکەوتە نەرێنییەکانی بێ بەڵێنی وەسفدەکات.

٥- واتای خاکەڕایی و شێوەکانی دەزانێت و ئاماژەکانی شییدەکاتەوە.

٦- لە گرنگیی خاکەڕایی وسادەیی تێدەگات و ئەو ڕێگەیانەش باسدەکات کەوا لە مرۆڤ دەکەن خاکەڕا و سادە بێت.

٧- واتای ئارامی و ئەو وێنانەی ئاماژەی پێدەکەن دەزانێت.

٨- ئەو ڕێگەیانە ڕوووندەکاتەوە، کە مرۆڤ فێری ئارامی دەکەن.

یەکەی یەکەم

بوێری

بیرۆکەی سەرەکی

هێڤی قوتابییە لە پۆلی پێنجەمی بنەڕەتی. حەزی لەخوێندنەوەی کتێبە ئەدەبییەکان و چیرۆک و شیعر نووسینە و هەوڵەکانی چیرۆک و شیعر نووسینی پیشانی مامۆستای زمانی کوردی دەدات، مامۆستاش بۆی ڕاستدەکاتەوە. ڕۆژێکیان مامۆستا داوای لە هێڤی کرد، تا بە خوێندنەوەی شیعرێک لە ئاهەنگێکی ئەدەبی بەشداریبکات، کە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردە سەرپەرشتی دەکات، بەڵام هێڤی داوای لێبوردنی کرد و گوتی کە شەرمدەکات لە بەرامبەر کۆمەڵێکی زۆری مامۆستا و قوتابییان شیعر بخوێنێتەوە. مامۆستاکەی پێی گوت: پێویست بە شەرم ناکات! بەڵام هێڤی مکوڕبوو لە هەڵوێستەکەی، بە غەمگینی و خەمۆکییەوە گەڕایەوە ماڵەوە. کاتی باوکی هۆکاری غەمگینیەکەی لە هێڤی پرسی، ئەویش گوتی کە حەز لە نووسینی شیعر و خوێندنەوەی دەکات، بەڵام شەرمدەکات لەو ئاهەنگە کە مامۆستاکەی داوای لێکردووە شیعر بخوێنێتەوە. باوکی پرسی: دەتوانی لەبەرامبەر ئەندامانی خێزانەکەی خۆمان شیعرێک بخوێنیتەوە؟ گوتی: بەڵێ. باوکیشی گوتی: خۆت تاقیبکەوە. ئەندامانی خێزانەکەیان کۆبوونەوە بۆ ئەوەی گوێ لە هێڤی بگرن، هێڤیش بێ دوودڵی هۆنراوەکەی خوێندەوە. کە تەواوبوو، هەموویان چەپڵەیان بۆ لێدا. باوکی گوتی: وایدابنێ ئەوانەی لە ئاهەنگە ئەدەبییەکە دانیشتوون ئەندامانی خێزانەکەمانن، بوێر بە و دوودڵ مەبە. هێڤی بەڵێنی بە باوکی دا کە بوێربێت، ڕۆیشت بۆ ئاهەنگەکە و بە شیعرێکیش بەشداریکرد و دوو خەڵاتی ڕێزلێنانیش وەرگرت، کە یەکێکیان هی بەشداربووان و ئەو تریش هی قوتابخانە بوو.

چالاکیی پۆل

پ١ هێڤی ئارەزووی لە چی بوو؟

پ٢ بۆچی هێڤی هەندێک نووسینەکانی پیشانی مامۆستای زمانی کوردی دەدات؟

پ٣ کە باوکی هێڤی پرسیاری هۆکاری غەمگینییەکەی لە هێڤی کرد، چی پێگووت؟

وشە بۆ فێربوون

دەستپێشخەری،
ئەرێنییبوون،
دڵەڕاوکێ،
ڕاشکاوی،
ڕادەربڕین.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی بوێری بکەم:

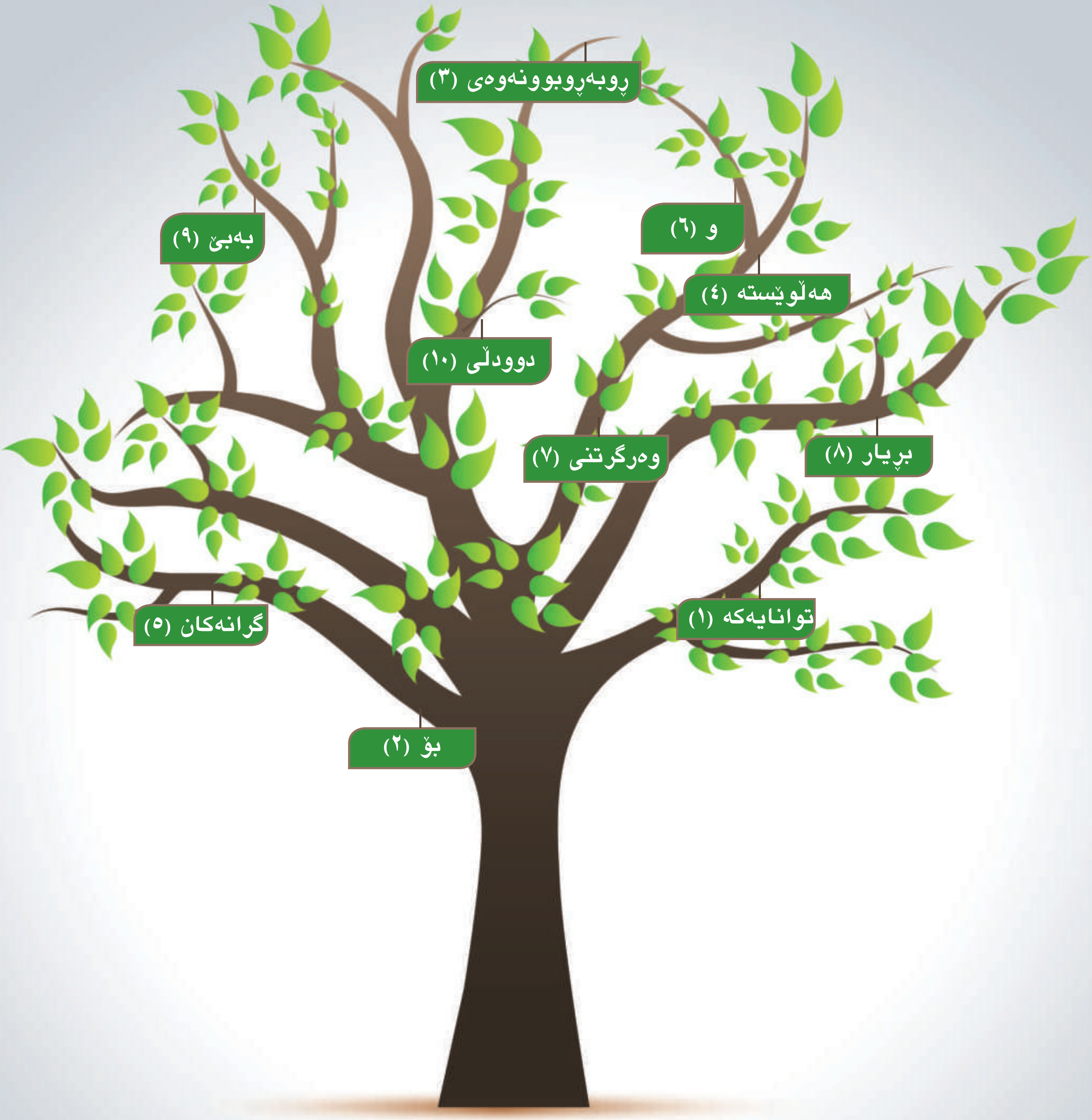

بوێری ....

....

بە بوێری مافەکانمان دەپارێزین

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

لـەدوای ئـەوەی چیرۆکـی (هێڤی)مـان خوێنـدەوە بۆمـان دەرکـەوت، کـە بوێریـی سـوودی زۆرمـان پێدەبەخشێت وەک: هەستی متمانە بەخۆکردن، گەیشتن بـە ئامانج، هەستکردن بـە بەختـەوەری، ئەمـەش لـە ژیانـی مرۆڤـدا گرنگییەکـی زۆری هەیـە.

بوێریـی تەنهـا لـە هەڵوێسـتێکی دیاریکـراو کۆناکرێتـەوە، یـان لـە وێنەیەکـدا دەرناکەوێـت، بەڵکـو لـە شـێوازی جۆراوجـۆر کـە زۆر هەڵوێسـت دەگرێتـەوە دەردەکەوێـت. بـۆ نموونـە: داننـان بـە هەڵـە، بەرگەگرتنـی ژانـی نەخۆشـی، ناخۆشـی بینیـن، شـەونخونیکردن لـە گـەڕان بـەدوای زانسـت... هیتـر.

پێویسـتە ئـەوە بزانیـن کـەوا بوێریـی مەرجـی دیاریکـراوی خـۆی هەیـە، دەبێـت پێیـەوە پابەنـد بیـن وەک: دەستپێشـخەری و دوودڵنەبـوون، ئەرێنیبـوون و خۆدەربازکـردن لـە بیرۆکـەی نەرێنـی و تورەبـوون، دورکەوتنـەوە لـە دڵەڕاوکـێ، بەرگریکـردن لـە مافـەکان، ڕاهێنانـی دەروون بـەوەی ڕاشکاوانە ڕای خۆمـان دەربڕیـن.

ئەرکی ماڵەوە

دوای خوێندنەوەی چیرۆکی هێڤی:

١. سێ سوودی خوێندنەوە بژمێرە؟

٢. بـە هاوکاریـی ئەندامێکـی خێزانەکـەت سـێ سـوودی بەشـداریکردن لە ئاهەنگە ئەدەبی و زانسـتییەکان بژمێرە؟

٣. چۆن گەشە بە گرنگییدانمان بە هەندێک بابەت دەدەین؟

ئەو سوودانە بە بوێری بەدەست دێن، ڕوونبکەوە؟

بـە هاوکاریـی ئەندامێکـی خێزانەکـەت سـێ نموونـە کـە بوێـری بنوێنن بـاس بکـە؟

مرۆڤی ئازا جێگەی ڕێزگرتنی ئەوانیترە

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

هەستکردن بە بەختەوەری	بیرۆکەی نەرێنی	دڵەڕاوکێ	متمانە بە خۆکردن

یەکەی دووەم

جێبەجێکردنی بەڵێنەکان

بیرۆکەی سەرەکی

ڕەوا قوتابی پۆلی پێنجەمی بنەڕەتییە، یەکێک لە خەسڵەتە هەرە جوانەکانی جێبەجێکردنی بەڵێنەکان. ئەو لەناو هاوڕێکانی بەوە دەناسرێتەوە، کە هەرگیز بەڵێن ناشکێنێت! لەبەر ئەوە بۆتە جێگەی ڕێز و خۆشەویستی هەمووان. ئەو بەڵێنەکەی کە دەرچوون و سەرکەوتنە لە خوێندن بە دایبابی داوە، جێبەجێیدەکات، لەبەر ئەوە زۆریان خۆشدەوێت و لە کۆتایی هەموو ساڵێک خەڵاتیدەکەن. هەروەها بەو بەڵێنە، کە سەبارەت بە جێبەجێکردنی ئەرکەکانی قوتابخانە بە مامۆستاکانی داوە، جێبەجێدەکات لەبەر ئەوە زۆریان خۆشدەوێت، هەموو ساڵێکیش خەڵاتی ڕێزلێنانی پێشکەشدەکەن، هەروەها پابەندە بەو بەڵێنانەی بە هاوڕێکانی دەدات لەو هەڵوێستانەی کە پێویستە جێبەجێیان بکات، هانی هاوڕێکانیشی دەدات کە بەڵێنەکانیان جێبەجێی بکەن.

وشە بۆ فێربوون

هاندان،
بەڵێندان،
شایانبوون،
ئاخاوتن.

چالاکیی پۆل

پ١ ئەو خەسڵەتە چییە کە ڕەوای پێدەناسرێتەوە؟

پ٢ بۆچی ڕەوا بۆتە جێگەی ڕێز و خۆشەویستی ئەوانیتر؟

پ٣ ڕەوا بەڵێنی چی بە دایکوبابی دا؟

پ٤ ڕەوا بەڵێنی چی بە مامۆستاکانی دا؟

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی جێبەجێکردنی بەڵێنەکان بکەم:

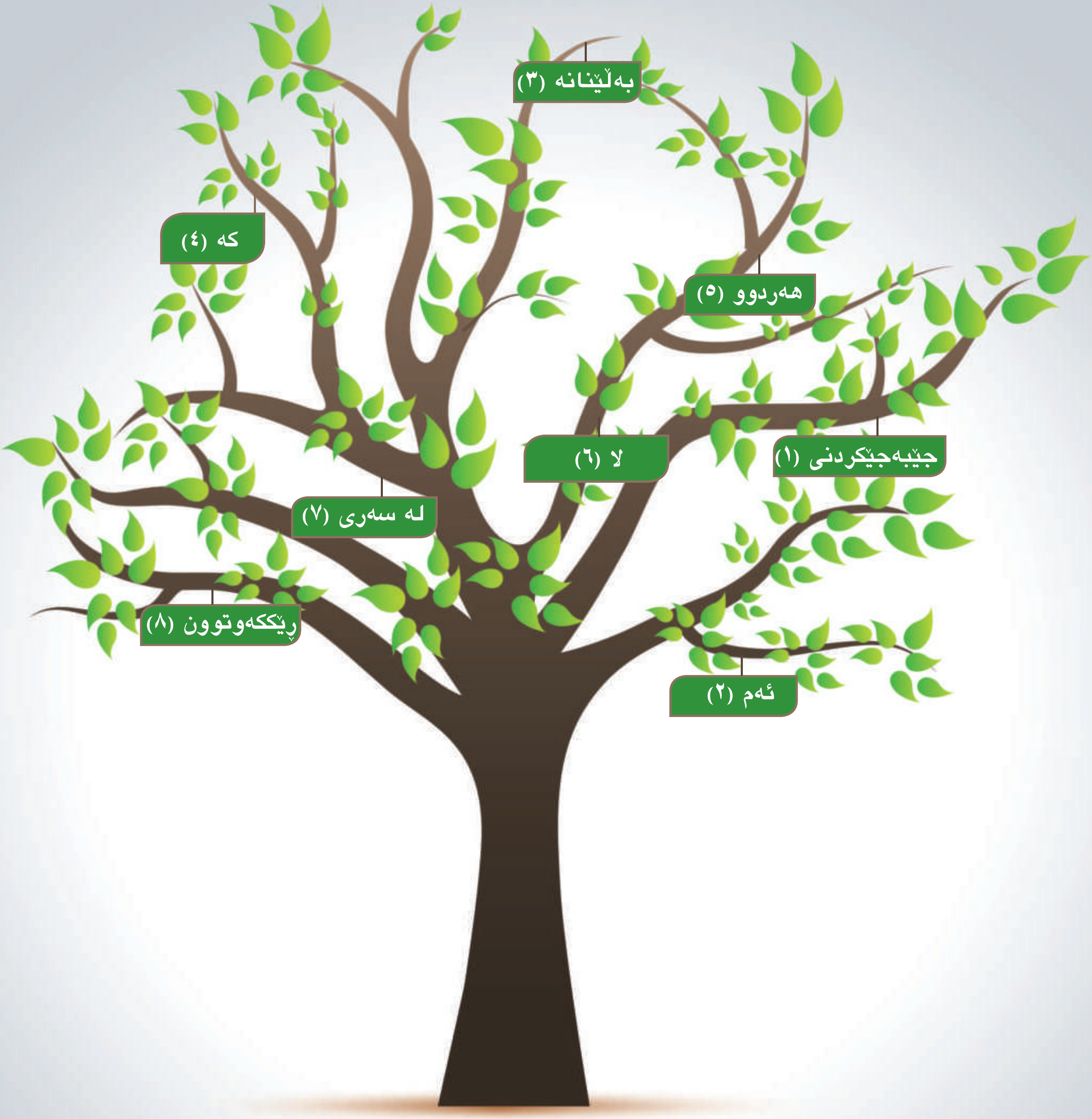

جێبەجێکردنی بەڵێنەکان ....

....

جێبەجێکردنی بەڵێنەکان خەسڵەتێکی جوانە

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

دوای ئەوەی چیرۆکی ڕەوامان خوێندەوە، پێویستە بیکەین بە نموونەی باڵای هەڵسوکەتمان، چونکە ئەو خەسڵەتە جوانەی کە پێی دەناسرێتەوە، جێبەجێکردنی بەڵێنەکان دەبێتە هۆی چەسپاندنی پرەنسیپی لە ئەستۆگرتنی بەرپرسیارێتی و تاک ئامادە دەکات بۆ ئەوەی بەرپرسیارێتی هەڵگرێت. ئەوەی بەڵێنەکانیش جێبەجێبکات دەبێتە جێگەی ڕێز و خۆشەویستی، سەرباری ئەوەی، ئەو مرۆڤەی بەڵێن جێبەجێدەکات ڕاستگۆیە.

بۆ ئەوەی بتوانین بەڵێنەکانمان بەجێبگەیەنین، دەبێت بە ئازا و دڵسۆز و هەڵبژاردنی هاوڕێی بناسرێینەوە، ئەوەی شایانی وەبیرهێنانەوەیە پابەند نەبوون بە بەڵێن شوێنەواری نەرێنی زۆری لێدەکەوێتەوە، تا دەگاتە ئەو ئاستەی مرۆڤ متمانە لەدەست بدات. بە شێوەیەکی وا بە ئاخاوتنەکانی دەناسرێتەوە کە ڕاستگۆنییە، لە کۆتایدا پێوستە مرۆڤ ئەو بەڵێنە بدات، کە دەتوانێت جێبەجێی بکات و دوور بکەوێتەوە لەو بەڵێنانەی لە توانای خۆی گەورەتر و زیاترن.

ئەرکی ماڵەوە:

شاناز بەوە ناسراوە کە زۆر بەڵێن بە کەسوکار و هاوڕێکانی دەدات، بەڵام جێبەجێیان ناکات، هەموو جارێکیش کە ناتوانێ پابەند بێت بە بەڵێنەکانی غەمگین دەبێت.

١ ڕەفتاری نادروست چییە؟

٢ ئایا ڕاستە بەڵێنبدەین و جێبەجێی نەکەین؟

٣ پێویستە شاناز چی بکات؟

٤ ئایا دەکرێت ڕەفتاری شاناز چاکبکرێت؟ بۆچی؟

دوای خوێندنەوەی چیرۆکی ڕەوا:

١ هەندێک سیفەت هەیە وا لە مرۆڤ دەکات ببێتە مایەی ڕێز و خۆشەویستی خەڵکی تر؟ دوو لەو خەسڵەتانە باسبکە؟

٢ بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت سوودی خۆشەویستی و ڕێزگرتن لە ئەوانیتر شیبکەوە.

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

هاوڕێیەتی	ڕێزلێنانی قوتابخانە	ڕێزگرتن لە ئەوانیتر	بەدەستهێنانی خەڵاتی دایک و باوک

ئەوەی پابەندی بەڵێنەکانی بێت، ئەوانیتر ڕێزی لێدەگرن

یەکەی سێیەم

خاکەڕایی

بیرۆکەی سەرەکی

ئەو کاتەی مامۆستا ئازاد باسی خاکەڕایی بۆ قوتابییەکانی دەکرد، داوای لە قوتابییان کرد کە هەندێکیان نموونە بۆ خاکەڕایی، کە یەکێکە لە ڕەفتارە جوانەکان، بهێننەوە. وا چاکە هەموومان خاکەڕا بین.

ئارام: ڕێز لە گەورە بگرین و بچوکمان خۆشبوێت، ئەمەش بە مانای ئەوە دێت بەها بۆ هەموو تاکێکی کۆمەڵ دابنێین و ڕێزی بگرین.

لانە: سڵاوکردن لە هەموو کەسێک، واتا خۆشەویستی و ڕێز لە ئەوانیتر بگرین.

هاوار: میانڕەوی لە خواردن و خواردنەوە، ئەمەش واتای گرنگییدانە بە تەندروستیمان.

لاڤان: ڕەخنە لە کەموکوڕیی ئەوانیتر نەگرین، ئەمەش ڕەنگدانەوەی پەروەردەمانە.

سەفین: میهرەبانی لەگەڵ بێ باوانەکان، ئەمەش ئاماژەیە بۆ هەستیاریمان، کە پێویستە ڕەچاوی ئەوانیتر بکەین و هەست بە ئازارەکانیان بکەین.

میدیا: لە ئاخاوتن دەنگمان نزم بکەینەوە، واتا دەبێت لە گفتوگۆکردندا نەرم و ئارام بین.

هاوڕێ: لە ڕۆیشتن هێمن و بە شکۆ بین، کە ڕەنگدانەوەی ڕێز لە خۆگرتنمانە.

شاهۆ: یارمەتی ئەوانیتر بدەین، ئەمەش واتای ڕێزدانانە بۆ گیانی هاوکاریکردن.

مامۆستا ئازاد سوپاسی قوتابییەکانی کرد بۆ ئەو بەشداریکردنە و گوتی: ئێستا زۆر شت لە بابەت خاکەڕایی دەزانین... سوپاس بۆ ئێوە.

وشە بۆ فێربوون

میانڕەوی،
ڕەخنەگرتن،
هاوکاری،
شانازیکردن،
دەستەبەری.

چالاکیی پۆل

ئەم وێنانەی خاکەڕایی ئاماژە بە چی دەدەن؟

١. ڕێز لە گەورە بگرین و سۆز و خۆشەویستی بۆ بچووک دەربڕین.
٢. لە خواردن و خواردنەوە میانڕەوی.
٣. میهرەبانی لەگەڵ بێ باوانەکان.
٤. لە ڕۆیشتن هێمن و بە شکۆ بین.
٥. سڵاو لە هەموو کەسێک بکەین.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی خاکەڕایی بکەم:

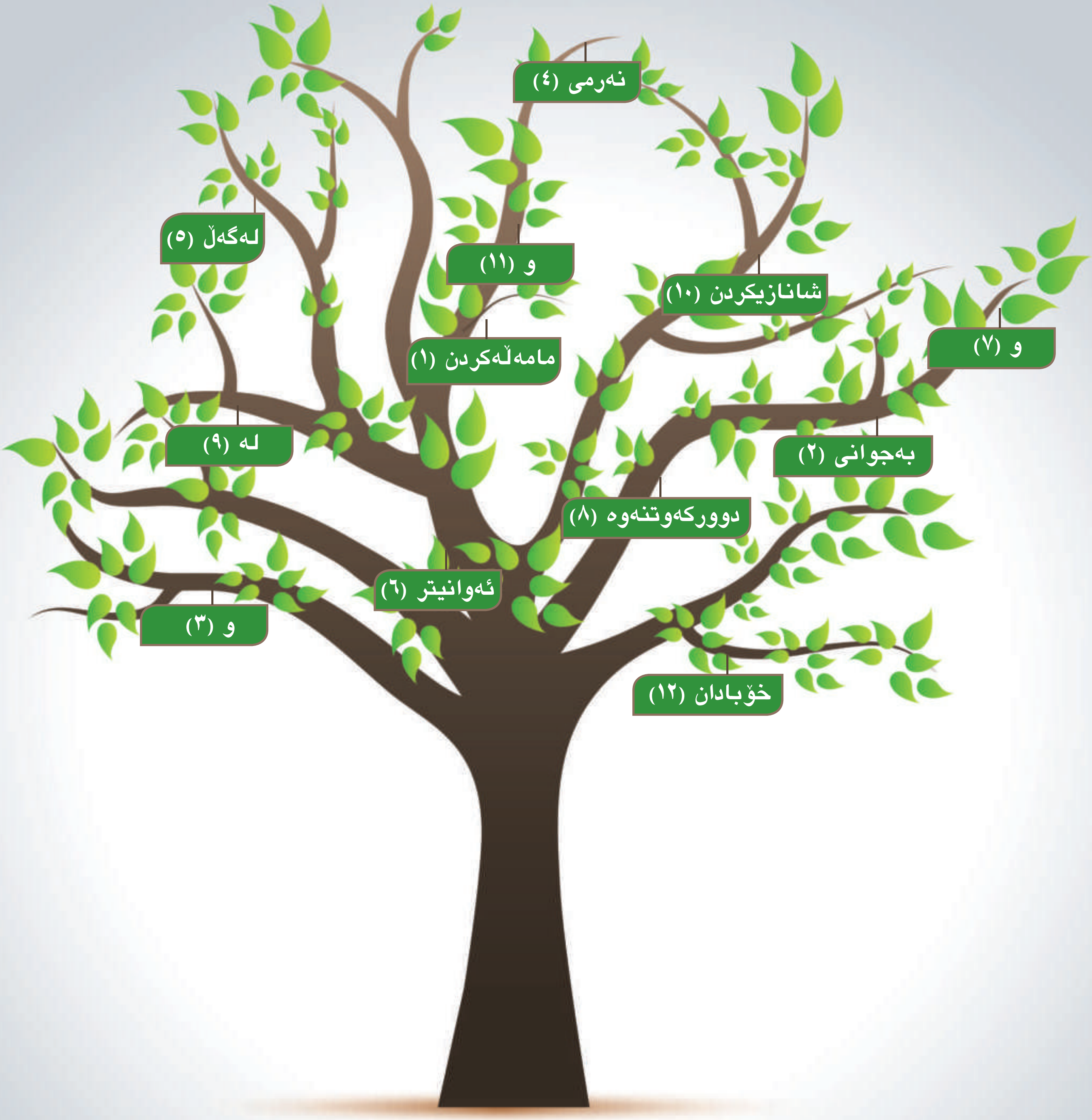

خاکەڕایی ....

....

با خاکەڕایی بکەین بە سەرمەشقی ژیانمان

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

بێگومـان خاکیبـوون و سـادەیی سـوودی زۆری هەیـە، مـرۆڤ لـە خۆپەسـنین لـە کاتـی ئاخاوتـن و شـانازیکردن بـە کارەکانـی دووردەکاتـەوە و پێویسـتی بـە پێداهەڵگۆتـن نییـە. کار لـە پێنـاوی گونجـان و هەماهەنگـی لەگـەڵ تاکەکانـی کۆمـەڵ دەکات و هەوڵـدەدات گیانـی خۆشەویسـتی و دەسـتەبەری فەراهـەم بـکات.

کۆمەڵێـک شـێواز هـەن، بـۆ ئـەوەی مـرۆڤ خاکـەڕا و سـادە بێـت: وەک ناسـینی نەنگییەکانـی خۆمـان، ڕێزگرتـن لـە بەهـرەی ئەوانیتـر، وەرگرتنـی ئامـۆژگاری، باوەڕبـوون بـەوەی بـەردەوام پێویستمان بـە فێربوونـی زیاتـر و نوێتـر هەیـە، تووڕەنەبـوون، مامەڵـەی جـوان لەگـەڵ خەڵـک .

ئەرکی ماڵەوە:

دوای خوێندنەوە و تێگەیشتن لە پێناسەی خاکەڕایی:

١. ئەو دوو بنەمایەی کە پێویستە لە خاکەڕاییدا هەبن بریتین لە ....و...............

٢. پێویستە مرۆڤی خاکەڕا دووربکەوێتەوە لە...............و...........لە مامەڵەکردن لـەگەڵ ئەوانیتر.

شـادی بـەوە ناسراوە کـە هەمیشـە بەتونـدی ڕەخنـە لـە نەنگیـی ئەوانیتـر دەگرێـت، هـەر ئـەوە نـا بەڵکو بـەدوای نەنگییەکانـی خەڵکدا دەگەڕێـت بـۆ ئـەوەی ئاشکرایان بـکات و بیانشکێنێتەوە.

١. ڕەفتاری نەشیاو چییە؟

٢. ئایا مافی ئەوەمان هەیە بەدوای نەنگییەکانی خەڵکدا بگەڕێین؟

٣. ئەرکی شادی بەرامبەری ئەوانیتر لـەم کاتەدا چییە؟

ئەو شێواز و ڕیگەیانە چین، کە مرۆڤ والیدەکەن خاکەڕا بێت؟

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

ڕێزگرتن لە گەورە	یارمەتیدانی ئەوانیتر	میهرەبانی لەگەڵ بچووک	سڵاوکردن لە ئەوانیتر

خاکەڕایی نیشانەی ئاکار بەرزییە

ئارامی

بیرۆکەی سەرەکی

کاروان قوتابی پۆلی پێنجەمی بنەڕەتییە، ئێوارەیەک، خەریکبوو کتێب و دەفتەرەکانی ڕێکدەخست و ئامادەی دەکردن بۆ ڕۆژی دواتر کە دەڕواتە قوتابخانە. تێبینیکرد کەوا کتێبی بیرکاری لەناو کتێبەکانیدا نییە. ئەویش زۆر پەشۆکاو هاواریدەکرد و دەیگوت: ئەی کتێبی بیرکارییەکەم لە کوێیە؟ چۆن بڕۆم بۆ قوتابخانە؟ دایکی کاروان بە پەلە هات، تاکو بزانێت کوڕەکەی چی بەسەرهاتووە؟ ویستی ئارامی بکاتەوە، بەڵام بێ سوودبوو.

دایکی کاروان گوتی: کوڕەکەم ئارام بە، هاوارکردن سوودی نییە، هەوڵبدە بیرخۆت بهێنییەوە بزانیت کتێبەکەتدا لە کوێ داناوە. کاروان گوێی بە دایکی نەدا و بەردەوامبوو لەشێواوی و هاوارکردن، دایکی کاروان پێکەنی و بە کوڕەکەی گوت: ئەوا من بەجێتدەهێڵم تاکو ئارامدەبیتەوە... ئینجا بەیەکەوە بە دوای کتێبەکەدا دەگەڕێین.

دایکی کاروان ڕۆیشت، دوای کاتژمێرێک کاروان هات، بە هێمنی لە دایکی پرسی: دایکە با بەیەکەوە بۆ کتێبی بیرکارییەکەم بگەڕێین. دایکی لەگەڵی ڕۆیشت و هەر کە دۆلابی کتێبەکانی کردەوە بینی کتێبەکە لەناو کتێبەکانی تریەتی. کتێبەکەی دایە کوڕەکەی و پێیگوت: ئەمە کتێبی بیرکارییە، خۆت شێواند و هاوارتکرد، بەڵام نەتبینییەوە، ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت کە خۆشێواندن و هاوارکردن هیچ سوودێکت پێنابەخشێت. ئەگەر هەر لە سەرەتا گوێت لە ئامۆژگاریەکەم بگرتایە و بە یەکەوە بەدوای کتێبەکە بگەڕاینایە دەماندۆزییەوە، بەلام تۆ پەلەتکرد و بەدوایدا گەڕایت لەبەر ئەوە نەتدۆزیەوە، ئەگەر نەختێک ئارام بووبایت دەتدۆزیەوە.

ئەمەش وانەیەکی بە سوودبوو، کاروانی فێرکرد کە ئارامگرتن کلیلی خۆشی و چارەسەرە.

چالاکیی پۆل

پ١ بۆچی کاروان کتێب و دەفتەرەکانی ڕێکدەخست؟

پ٢ کاروان کاتی کتێب و دەفتەرەکانی ڕێکدەخست تێبینی چی کرد؟

پ٣ دایکی کاروان لە کوێ کتێبی بیرکاری دۆزییەوە؟

وشە بۆ فێربوون

بیرکردنەوە،

ویستن،

بەهێزیی،

پێداگیری.

بیردەکەمەوە

ئەم وشانەی خوارەوە ڕێکدەخەم بۆ ئەوەی پێناسەی ئارامی بکەم:

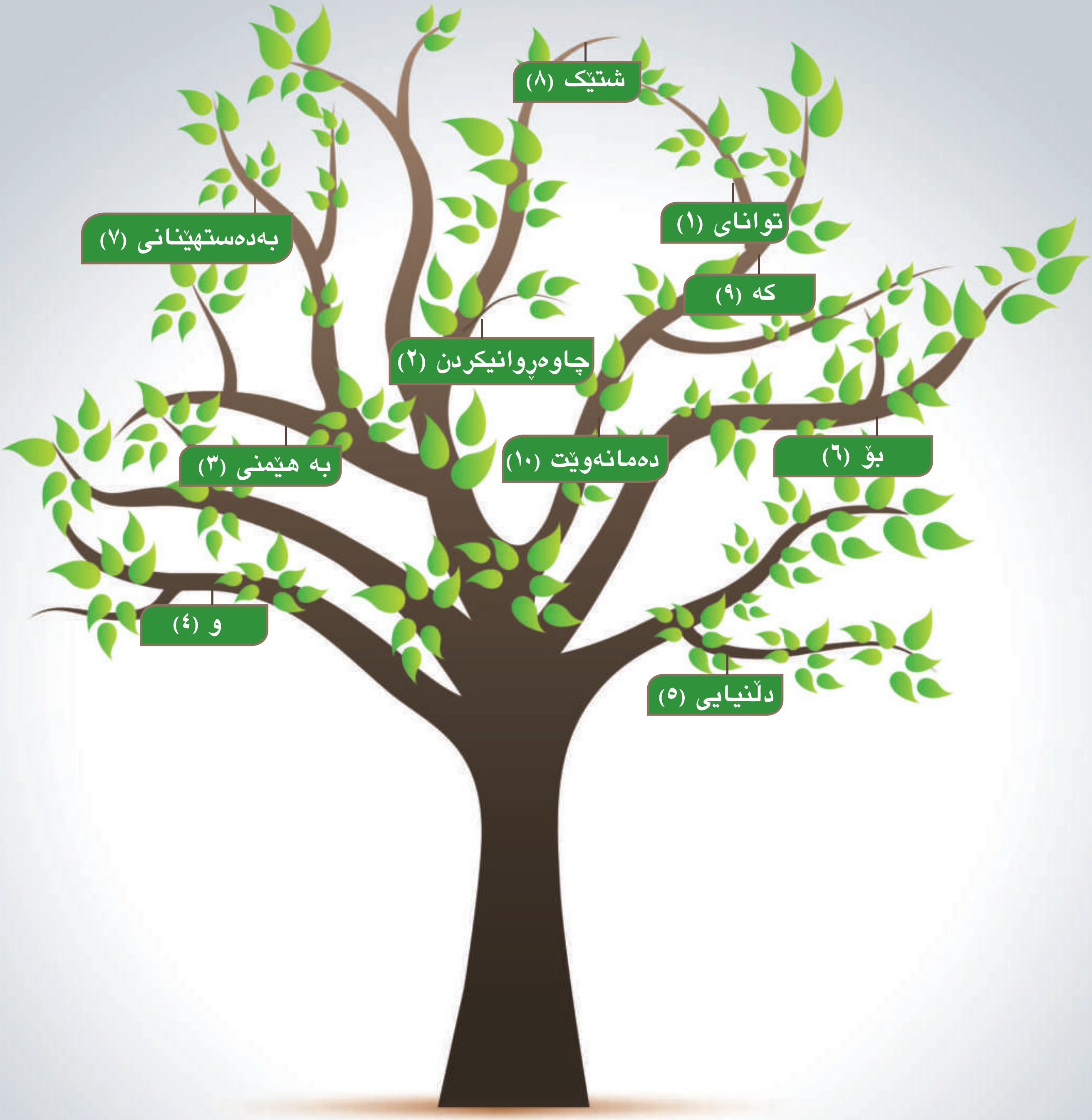

ئارامی ....

....

بە ئارامی و کۆششکردن، بە ئامانجەکانمان دەگەین

زانیارییەکانم بەهێز دەکەم

ئارامی خەسڵەتێکی جوانی مرۆڤە لە کاتی بەجێهێنانی ئەرک و پابەندبوونی خێزانی و قوتابخانە، بەرگەی نەخۆشیی و تەنگانە، قەیرانەکان، دەرکەوتەکانی شەڕ دەگرێت، هەروەها بەرگەی ئازار و هەوڵی ئەوانیتر بۆ ورووژاندنی تووڕەبوونی مرۆڤ دەگرێت.

ناتوانین بڵێین هیچ مرۆڤێک لە سروشتی خۆیدا ئارامە و ئەویتر نائارامە، کەواتە لە توانای هەموو مرۆڤێکدایە لە ڕێگەی متمانە بەخۆبوونەوە ئارام بێت، بە شێوەیەکی ئارام و بەبێ هەڵچوون و بیرکردنەوەی ژیرانە دوورکەوتنەوە لە شپرزەبوون کارەکانی ڕاییبکات.

ئارامی توانای بەرگەگرتنی هەڵویستە قورسەکان بە مرۆڤ دەبەخشێت، فێری خواست و ویستی بەهێز و پێداگری و سووربوونی دەکات، لەگەڵ هێمنی و ئۆقرەیی ڕایدەهێنێت، بەرووبوومی ئارامی مرۆڤ لە نەخۆشی دەپارێزێت، کە لە ئەنجامی بیرکردنەوەی زۆر دووچاری دەبێت.

ئەرکی ماڵەوە

دوای ئەوەی چیرۆکی کاروانت خوێندنەوە:

1. بە هاوکاریی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەت، سێ سوودی ڕێکخستنی کتێب و دەفتەرەکانت بەر لەوەی بچیت بۆ قوتابخانە بژمێرە؟
2. دوو هۆکار ڕوونبکەوە، بۆ ئەوەی لەگەڕان بەدوای شتومەک پەلەنەکەیت؟
3. بۆچی پێویستە گوێ لە ئامۆژگاری دایکوباوکمان بگرین؟
4. پێویستە لە کاتی ونکردنی شتومەکدا چۆن هەڵسوکەوت بکەیت؟

سوودەکانی ئارامی بژمێرە؟

ئارامی ئۆقرەیی و دڵنیایمان پێدەبەخشێت

سەرنجدەدەم و وەڵامدەدەمەوە

بۆ هەر یەک لەم وێنانە دەستەواژەی گونجاو هەڵبژێرە:

بەرگەی نەخۆشیگرتن	بەجێهێنانی ئەرکەکانی خێزان	بەجێهێنانی ئەرکەکانی قوتابخانە	بەرگەی هەوڵی ورووژاندنی تووڕەبوون

ئارامی فێرمان دەکات، ویستمان بەهێز بێت

پاراستنی ژینگه..
پاراستنی نیشتیمانه

دەست لەناو دەست
لە پێناوی کوردستان

پارێزگاری لە کێشی تەندروست بکە..

تەندروستیت جێگەی بایەخمانە

کێشی زۆر

بۆ ئەوەی کێشێکی تەندروستمان هەبێت پێویستە:

- وەرزش بکەین.
- خۆراکی تەندروست بخوێن.
- کاتی نووستنمان ڕێکبخەین.
- زۆر ئاو خواردن.
- دوورکەوتنەوە لە شلەژان.
- دوورکەوتنەوە لە دانیشتنی زۆر لە دیار تەلەڤزیۆن و یارییە ئەلیکترۆنییەکان.

وەرزشکردن.. خۆپاراستنە

فەرامۆشکردن و
خەمخواردن
وەرزشکردن
تۆ خاوەن بڕیاری

ڕەفتاری
نەشیاو
دەبێت شۆفێر و پیادە
ئەرک و مافی یەک بزانن

هێماکانی هاتوچۆ
ئاگاداربە
هاتوچۆی ڕووبەڕوو
پابەندبوونی ڕەها (پێشڕەوی بۆ تۆ نیە)
تەسکبوونەوەی شەقام لە لای ڕاستەوە
تەسکبوونەوەی شەقام لە هەردوولا
تەسکبوونەوەی شەقام لە لای چەپەوە
ڕێگەی خلیسک لە پێشەوەیە
مەترسی قەرەبالغی لە پێشەوەیە
مەترسی هەرەسهێنان
لەکاتی پەرینەوەدا
مۆبایل بەکاڕ مەهێنە

بۆ خوێندنەوە؟

خوێنەری ئەمرۆ... سەرکردەی سبەی

خوێندنەوە پێوەری پێشکەوتنی گەلان

قوتابی خۆشەویست:
زۆر خوێندنەوە دەبێتە هۆی زیادکردنی تواناکانی شیکردنەوە و بەستنی شتەکان بە یەکترییەوە وتوانا بۆ تێگەیشتن بە شێوازێکی خێراتر

ئامانجەکانی پەرەپێدانی بەردەوام

٨

ئامانجی هەشتەم
کاری ڕێکوپێك و گەشەی ئابووری

ئامانجەکانی پەرەپێدانی بەردەوام هانی گەشەکردنی بەردەوامی ئابووری و ئاستی بەرزتری بەرهەمهێنان و نوێگەریی لە تەکنۆلۆژیادا دەدات. هاندانی کارسازیی و دروستکردنی هەلی کار لایەنێکی سەرەکییە بۆ ئەم بابەتە، هەروەها پێوەر و ڕێوشوێنی کاریگەر بۆ ڕیشەکێشکردنی کاری بەزۆر و کۆیلایەتی و بازرگانیکردن بە مرۆڤەوە بەهەمان شێوە کاری سەرەکین. بە لەیادبوونی ئەم چینانە، ئامانجمان بریتیە لە وەدەستهاتنی خستنەسەرکاری تەواوەتی و بەرهەمدار و کاری ڕێکوپێک و شیاو بۆ گشت خانمان و پیاوان تا ساڵی ٢٠٣٠.

٩

ئامانجی نۆیەم
پیشەسازی، داهێنان، ژێرخان

بەرەوپێشچوونی تەکنۆلۆژیا لایەنێکی سەرەکییە بۆ دۆزینەوەی چارەسەری درێژخایەن بۆ ئاستەنگی و بەرەنگاریە ئابوورییەکان و ژینگەییەکان، وەکو دابینکردنی کاری نوێ و هاندانی باش بەکارهێنانی وزە. هاندانی پیشەسازییە بەردەوامەکان و وەبەرهێنان لە لێکۆڵینەوە و داهێنانی زانستییدا هەموو ڕێگەی گرنگن بۆ ئاسانکردنی پەرەپێدانی بەردەوام تا ساڵی ٢٠٣٠.

ئەم پرۆگرامە بە سپۆنسەری
ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ منداڵان (یونیسێف) ئامادەکراوە